

Tartalom

I. Előszó - A Rákóczi szabadságharc magyarországi megítélése 1867-ig	2
II. Csétsényi Svastics Ignác munkája	3
III. A Magyarok története című mű elemzése	4
Az érsek megmenti a helyzetet	4
Az általános helyzet Magyarországon – az összeesküvés	6
Az összeesküvés felgöngyölítése – a szökés	8
A felkelés kirobbanása – az első sikerek	10
A császár kísérlete a béke helyreállítására – a felkelők első kudarcai	13
A nagyszombati béketárgyalások	18
A harc folytatása – az ónodi országgyűlés	21
A pozsonyi országgyűléstől a trencsényi csatáig	24
A felkelés hanyatlása – a romhányi csata	27
A felkelés vége – a béketárgyalások	29
A szatmári béke	32
IV. Utószó – II. Rákóczi Ferenc próbálkozásai a háború újraindítására	34
Függelék	37
Felhasznált források:	38

I. Előszó - A Rákóczi szabadságharc magyarországi megítélése 1867-ig

A Rákóczi-szabadságharc a későbbi korokban kettős megítélés alá esett, csakúgy, mint megannyi meghatározó esemény a történelemben. Tárgyalt korszakunkban a hivatalos kiadványokban egészen a reformkorig a történelmi folyamatból kiesett, különálló eseménynek tekintették, vagyis a jogos, felkent uralkodó ellen történt lázadást láttak a szabadságharcban. A reformkorban aztán, a polgári átalakulásért folytatott harcban már a professzionális történetírás mesterei, mint Horváth Mihály is, felhagytak a szabadságharc korábbi, rendi felfogáson alapuló megközelítésével és a kor elvárásainak megfelelően azon fáradoztak, hogy a szabadságharcok beilleszkedjenek Magyarország és Európa történetébe. Ezeknek a műveknek a megszületéséhez elengedhetetlenül fontos volt az, hogy létrehozták mindennek az intézményi alapjait: a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Múzeum, a Széchényi Könyvtár és a Kisfaludy Társaság mind ebben az időszakban, 19. század első felében jöttek létre és a tudományos munkát segítették és támogatták.

A másik fontos újdonság, ami ekkor jelent meg a történetírók körében, az elfogulatlanság igénye. Eddig csak olyan művek jelentek - jelenhettek meg nyomtatásban az országban, amelyek kedvezőtlen képet adtak Rákócziról. Ilyenek voltak a 18. században a császári életrajzok, melyek természetesen a birodalmi szempontot, érdekeket képviselték, s a szabadságharcot néhány rebellis nemes felkelésének írták meg, akik a dinasztia jogfolytonosságát akarták megszakítani. Ez még 19. századi könyvekben is felbukkan. A felvilágosodás azonban meghozta a forrásgyűjtés és forráskritika iránti igényt, ezáltal sokkal több forrás lesz az időről, főleg Kazinczy gyűjtőmunkájának köszönhetően, tehát árnyaltabb kép alakulhat ki róla és a szabadságharcot is új követelményekkel méri, vagyis hogy a felvilágosodás, vagy annak előzménye milyen módon érvényesültek ezen időszak alatt. Mindennek a segítségével már sokkal objektívebben lehet véleményt formálni róla az egyes művekben. A magyar felvilágosodás korában összegyűjtött forrásanyagból táplálkoztak a reformkori írók.

Az 1848-49-es szabadságharc leverése után Szalay László és Horváth Mihály az emigrációban azon fáradoztak, hogy a Rákóczi szabadságharc és Magyarország történelmének szintézisét létrehozzák. Sokat meríthettek a reformkori eredményekből és a rengeteg újonnan feltárt dokumentumot is felhasználták, az emigráns magyarok ekkor fedezték fel a külföldi levéltárakban a diplomáciai iratokat, de a hazai irattárak forráskiadásai is jelentősek. Szalay teljesen új oldalról közelítette meg a szabadságharcot, ez annak köszönhető, hogy az emigrációban megismerkedett a kor legnagyobb gondolkodóinak

műveivel. Ilyen volt például a törekedés csak a színtiszta igazság leírására, de ő vizsgálta először azt is, hogy Rákóczi országa a korabeli Európában hogyan állta volna meg a helyét. Halála után koncepcióját Horváth Mihály átvette.

A professzionális történetírás első mesterei a pozitivisták voltak, Magyarországon tevékenységük az 1860-as években kezdődött. Ők olyan területekről is adtak ki forrásokat, amelyekkel korábban kevésbé törődtek, ezen kívül az események közti összefüggések, törvényszerűségek feltárására, az összehasonlításra és a fejlődési folyamatokra fektették a hangsúlyt. Mind a mai napig ezek a szempontok vezetik a történelemszert egy mű megírásakor.

II. Csétsényi Svastics Ignác munkája

A nemesség, tárgyalt korszakunkban egészen a reformkorig, a történelemben csak a saját történelmét kereste. A jobbik eset az volt, hogy helyi nemesi szerzők egy-egy megye, amely a nemesség önkormányzati egysége volt, illetve, azon belül az ismertebb nemesi családok történetét jegyezték fel, az érdekességeket, jellemző részleteket, anekdotákat gyűjtötték és genealógiákat készítettek, vagyis a nemesi családok őseit, családfáját vizsgálták. Rosszabbik esetben a nemesség a múlt előadásától csak saját „ősi dicsőségének” magasztalását, és ezzel jelenlegi pozícióinak, kiváltságainak igazolását várta. A nemesség erősen hajlott ez utóbbi felé, egyfajta feudális nacionalizmusba hátrált. Nem érdekelt az, hogy amit írnak az hiteles, vagy szakszerű-e, hanem csak az, hogy amit hall, vagy olvas, óhajainak, érdekeinek mennyiben felel meg. Ezért kerülhetett előtérbe a nem szakszerű, kritikai módszerekkel nem törődő „történelmi irodalom” a szigorúan vett szakmai történetírás rovására. Ezért keltett oly nagy visszhangot a Győr megyei nemes származású plébános, Csétsényi Svastics Ignác magyar nyelven írt, háromrészes magyar története, a Magyarok históriája.

Az 1796-ban megjelent első kötet bevezetése szerint a magyar nemzet, vagyis a nemesség „nyelve, ruhája és koronája” az a három „ékesség”, jellemző vonás, amely őt más nemzetektől megkülönbözteti. Svastics a nemesség és a Habsburg-kormányzat szövetségének szempontjából, feudális nemzeti és katolikus egyházi szellemben alkotott, főleg az alapján, amit a régebbi jezsuita irodalomból kisedett. Még további két kötetet írt. A magyar nemeseket hunoknak, szittyáknak tekinti, és egyben a honfoglalók mindenkor vitéz utódainak, akikkel szemben a jobbágyok csak a meghódított népek leszármazottai. A történelmet már igencsak elavult módon a királyok uralkodási ideje szerint osztja fel. Ezekből látszik, hogy a felvilágosodás nemigen hatott munkáságára. Udvarhűségére jellemző, hogy a végén

részletesen leírja II. Lipót és I. Ferenc koronázási ceremóniáit (1790, 1792), azt a látszatot keltve, mintha már 1790-től kezdve teljes lett volna az egyetértés az udvar és a nemesség között. Persze, a feudális nacionalizmuson belül is többféle árnyalat jelentkezett. Horvát István, a pesti egyetem tanára a nacionalistább nemesek szemszögéből túl „szentesnek” találta Svasticsot, és valóban, sokhelyt érezhető rajta az egyházi jelleg. Összességében, ha bár nem is pártatlan a mű, de minőségében jóval felülmúlja az átlagos vármegyei történetírók műveit, egy egyházi értelmiség nagyszabású történeti összefoglalásáról van szó.

A szabadságharc történetét érthető módon az 1805-ben kiadott harmadik, utolsó kötetben írta meg Svastics, hiszen az az ő működése előtt alig száz éve zajlott le, a közelmúltról van tehát szó az ő esetében.

III. A Magyarok históriája című mű elemzése

Az érsek megmenti a helyzetet

A felvezetés a szabadságharc történetére szokatlanul kezdődik. Eszerint a karlócai béke után a magyarság lenyugodott, aminek Lipót császár nagyon örült, mert így több embert lehetett közülük katonának besorozni és elküldeni a spanyol örökösödési háborúba. A császár gondoskodni akart arról, hogy a magyarok „állandós tsendességgel legyenek”¹, vagyis lehetőleg többször ne lázongjanak. Ennek érdekében tárgyalta minisztereivel és pár magyar főúrral és abban egyeztek meg, hogy az lesz a leghelyesebb, ha Magyarországon is bevezetik az abszolutizmust. Svastics szerint tehát Lipót a magyarokkal megegyezett abban, hogy a magyarok érdekében lenne a legjobb bevezetni az örökös tartományokban már bevezetett abszolutisztikus kormányzási rendszert. Azt nem említi, amit viszont későbbi művek igen, hogy ez is csak egyik eszköze volt annak, hogy az országból minél több pénzt lehessen kisajtolni, hiszen így nem kell a rendekkel az adót megszavaztatni. A magyar rendek által annyira gyűlölt Újszerzeményi Bizottságot meg sem említi, amely szintén a magyarok gyengítésére volt hivatott.

Lipótot nagymértékben segítette célja elérésében az a tény, hogy a magyarok az előző évtizedek csatározásaiban és rendezetlen viszonyaiban jelentősen kimerültek. Ottlyk György kifejezetten ellenségesen viselkedik minden megmozdulással kapcsolatban, mert - mint írja - „Midőn immár ennyi veszedelmes causim (esemény) után idehaza telepedvén, és újonnan kevés oeconomiámat (gazdaságomat) restaurálni (helyreállítani) akarván, sok költségembe

¹ Csétsényi Svastics Ignác: A magyarok históriája, 163. oldal

telvén annak reparációja, (helyreállítása) (...) Tököli (sic) háborújában minden mobilisem, (ingóságom) sok szép marhám elvészvén egy szörszálíg: mindenre újonnan kellett épülnem, nagy búval és fáradsággal.”²

I. Lipót német-római császár, magyar király

De a történet folytatódik, a Bécsbe rendelt „Magyar Ország Nagyjai”³ érthető módon megrémültek ezen a döntésen és időt kértek. A dolgot megtudva, Széchenyi Pál kalocsai érsek a császárhoz felment Bécsbe és előadta, hogy ha bevezetésre kerül Magyarországon az abszolutizmus, a rendek ismét el fognak pártolni tőle, még ha a Bécsben levő főurak rá is állnak. Ezért végül a dolog megbeszélését más időre halasztották. Ez mindenesetre szép történet, de a későbbi szemmel fontosnak tartott dolgokra ezen kívül már nem is tér ki. Ilyenek például Kollonich Lipót magyarsággal szembeni politikája, vagy a protestánsüldözések, amelynek szintén ő volt az irányítója és az ország (a nemességet is beleértve) túladóztatása. Így az olvasó valószínűleg nem is tudja megérteni a szabadságharc kirobbanásának valódi okát. Lehetséges, hogy ekkora távlatból még nem teljesen lehetett az utókor szemével szelektálni az eseményeket, de azért ez így is gyanús, az igazság elhallgatásának tűnik.

² *Ottlyk György* Önéletírása 1663-1711 in: Magyar történelmi emlékek XXVII. kötet; Történelmi naplók 1663-1719, közli: Thaly Kálmán

³ Az idézett Svastics mű, 163. oldal

Az általános helyzet Magyarországon – az összeesküvés

Eközben magyarországi és erdélyi német hadak szét voltak szórva egyes várakba. Ezek közül némelyek Thököly volt embereinek búvóhelyei voltak, ezeket lerombolták, más alkalmas helyekre azonban újakat építettek, de mindegyik megmaradt erősségbe német katonákat telepítettek, akiknek az ellátására adót kellett fizetni és élelemmel is el kellett őket látni. Való igaz, hogy az ország lakosait ez, vagyis a porció, illetve az ezzel való visszaélések nyomorították meg leginkább. Ottlyk György így látja a helyzetet: „Ő felségének az országban egy regimentnél több nem lévén, az nem resistálhatott (állhatott ellen) a nagy támadásnak: mert a földnépe annyira föltámadott, sónak drágaságát és portiónak súlyosságát viselvén, valaki csak fegyvert foghatott, oda-hajlott.”⁴ Ezért a felindult lakosok a következő pozsonyi országgyűlésen a király szemére vetették, hogy a rendek végzéseivel mit sem törődik és „tsak parantsolatok által kormányozná a Magyar Nemzetet”⁵. Ebből is látszik, hogy a kalocsai érsek igyekezete mit sem ért, hiszen ha nyíltan nem is, de Lipót valóban a rendeletek útján való kormányzást akarta megvalósítani az országban, illetve Svastics nem emeli ki, de így is szembeötlő, hogy az országban német katonák vannak, míg a magyar katonákat az imént vezényelték ki a spanyol harcterekre és a későbbi művekben ez is általában szerepel, mint furcsa kettősség.

Ezeken a dolgokon tanakodtak a rendek, miközben nyolcvan felső-magyarországi főúr a „vigyázó Katona Tisztek”⁶ észrevétele nélkül összeesküdtek és XIV. Lajos támogatásával az összeesküvés vezetőjének Rákóczi Ferencet kívánták megtenni. Ő volt erre a legalkalmasabb, mert szülei, Zrínyi Ilona és I. Rákóczi Ferenc révén neki voltak az országban a legnagyobb birtokai. Itt tér ki Rákóczi előéletére: Eszerint nagyanyja, Báthory Zsófia halálakor, „hogy a szélvésztlől megmentené”⁷, a császár gondviselésébe ajánlotta unokáját. A császár atyai jóindulattal fogadta a kis Ferencet és Kollonich kardinális gondjára bízta, aki őt jó erkölcsben, a tudományokra megtanítva felneveltetett. A császár is úgy vélte, hogy az udvar számára hasznos ember lehet belőle, ezért összeházasították a hesseni hercegnővel, Karolina Amáliával. A császártól nagy nehezen engedélyt kap a magyarországi birtokainak megtekintésére, de az ottani német csapatokat utasítja Rákóczi figyelésére, hogy be ne vonják az összeesküvésbe, azonban ez mégis megtörtént, mihamarabb megérkezett az országba. Itt is égbekiáltó hiányosságok vannak! Munkács ostroma még csak meg sincs említve, és így sem Zrínyi Ilona szerepe, sem pedig Thököly Imre. Pedig ez az esemény a fejedelem életére

⁴ Az idézett Ottlyk mű, 82. oldal

⁵ Az idézett Svastics mű, 164. oldal

⁶ Ugyanott

⁷ Ugyanott

meghatározó jelentőséggel fog bírni. És lehet, hogy Báthory Zsófia a császárnak ajánlotta az unokáját, azonban ez az esemény és az, amikor az ténylegesen az udvarba kerül, semmiképp nem lehetett egyidőben, mert míg Báthory Zsófia 1680-ban meghal, Munkácsot csak 1688 elején adják fel, s csak ezután történik meg ez utóbbi dolog. A neveltetésből is csupán azokat a dolgokat emelte ki, amelyek azt jelzik, hogy az udvarnak mennyi mindent köszönhet, ezzel szemben mégis szembefordult velük.

gróf Zrínyi Ilona

Rákóczit végül is meggyőzték. Segített nekik a fejedelem vitéz indulata és előadták a magyar nemzet szabadságának lerontását, amelyért ősei annyit küzdöttek. Elmondták neki, hogy az Erdélyi fejedelmek trónja is őt illeti és felmenői miatt választották meg vezérüknek. A családi birtokait is megemlítették neki, amelynek egy része most a kincstár tulajdonában van. Rákóczi először irtózott a felkelés gondolatától Kollonich hatása miatt, de magával ragadta a nemzet dicsőségének a kívánása, azonban a dolog megvalósításának módját elutasította. Ez valóban így történt. A legnagyobb hatást gróf Bercsényi Miklós, Ung vármegye főispánja gyakorolta rá. Rákóczit neveltetése ellenére sértették a császár alkotmánysegései és az, hogy az általa annyira szeretett Munkácsot is német katonák szállták meg.

Az ő megnyerése a felkelőknek nagy siker volt, hiszen mihelyt "szórolapokon" kihirdették mindezt, a magyarok tódultak hozzá mindenfelől, Erdély pedig elismerte, mint örökös fejedelmet. XIV. Lajos is mindent felhasznált a Habsburgok gyengítésére, így az összeesküvőknek is megígérte a támogatását pénzzel, hadmérnökökkel és hadvezérekkel. Rákóczi Ferenc ezen felbuzdulva levelet is írt neki az összeesküvők nevében, s benne megírta

a császár elleni háború „idejét, módját, és okát”⁸ és kérelmezte a megígért támogatást. Ezzel érkezünk el az 1700-as évhez. Ekkor ugyanis a levél Párizsba vitelét Longuevalra, egy lüttichi (Belgium) német kapitányra bízta, aki éppen oda utazott. Ez a Longueval ugyanis az összeesküvők vezetőivel jó barátságba került, bizalmukba férközött. Azonban kígyót melengettek a keblükön, mert Párizs felé, Ausztriában szántsándékkal elfogatta magát és az összeesküvők minden tervét tudatta a császárral. A szándékosságra nincs bizonyíték, de igen valószínű, hogy igaz, mert ennek az ellenkezőjét sehol sem állítják. Maga a fejedelem is utólag a jezsuiták megbízottjának tartotta a műveltségével kitűnő fiatalembert. Valószínűleg a dolgot úgy csinálták, hogy pár levélfordulót vártak, ezzel elérték, hogy Rákóczi megbízzon benne, de ezeket a leveleket is bemutatta jezsuita megbízóinak, majd az előre megbeszélthelyen, Linzben elfogták a felkelők névsorával.

Az árulás híre eljutott Magyarországra is. Ottlyk így említi meg naplójában: Ugyanazon esztendőben (1701) egy Longvajl nevű francia cavallér (...) nem tudatik, mi okból, - ugyan Rákóczi mellett lakván, - egyszer fölszedte-vette magát, fölment Bécsbe, és beárulta Rákóczi Ferenczet, Bercsénit (sic) és Szirmai Istvánt néminemű factióban (pártoskodásban).”⁹

Az összeesküvés felgöngyölítése – a szökés

A császár már tudott a felkelésről és el akarta fojtani, még mielőtt kiterébélyesedne, ezért a felső-magyarországi katonaság tisztjeinek parancsot adott a főbb összeesküvők elfogására és vasra verésére. Sokan, mint például Bercsényi, észlelték a katonaság mozgolódását és átszöktek Lengyelországba. Sokakat azonban, köztük Rákóczi Ferencet is Sároson, a saját várában, elfogták. Rákóczit ezután a saját hintójában szállították Német-újhelyre (Bécsújhely), ahol tömlöcbe vetették. Azután azonban az író nem említi Rákóczi perét, ami törvénytelen volt, hiszen – ahogy maga is állította - mint szuverén, választott fejedelem csak a birodalmi tanács előtt, de akár mint magyar nemes, csak a magyar országgyűlés előtt kötelezhetik megjelenni. Ennek érdekében sok német fejedelem és még maga az angol király, III. Vilmos¹⁰ is közbenjárt az érdekében, hasztalan. A vádat mindenki tagadta és a levelek sem bizonyítottak semmit, az egyetlen tanú is Longueval volt, akit, ha

⁸ Ugyanaz, 165. oldal

⁹ Az idézett Ottlyk mű, 76-77. oldal

¹⁰ III. Vilmos, Oránia hercege (születésétől fogva - 1650-1702), Holland, Zeeland, Utrecht, Guelders és Overijsszel helytartója (1672-1702) Anglia, Skócia (II. Vilmosként) és Írország (I. Vilmosként) királya (1689-1702). Az 1688-as dicsőséges forradalom után, melyben nagybátyját, II. Jakabot megfosztották trónjától, vette át a Brit-szigetek feletti uralkodást. Feleségével, II. Máriával uralkodott társkirályként annak haláláig (1694). XIV. Lajos ellen több háborút is vívott.

törvényes lett volna az eljárás, magyar törvényszék nem fogadott volna el, mert magyar nemes ellen idegen tanútétele nem volt érvényes.

A következő év Szent András havának (november) kilencedik napján azonban elszökött a börtönből, ezt Svastics népies kifejezésekkel, fordulatokkal, mintegy anekdotázva meséli el, ilyen például a ponty esete Rákóczival. Lehmann porosz kapitányt, Rákóczi őrzőjét kivégezték „hitetlensége miatt”¹¹, de a rokonainak a fejedelem harmincezer forintot adott kárpótlásul – Lehmann szerepét is máshogy ítélik meg később, nem egy lefizetett börtönőrt, hanem egy bátor, önfeláldozó mártírt látnak benne, aki a magyar ügyet segítette.

gróf Bercsényi Miklós

Ottlyk annyit ír csak evvel kapcsolatban, hogy „elszökött Rákóczi Ferencz mesterségesen Német-Újhelyről, és bément Lengyelországba; ott mindjárt nagy factiókat kezdtek csinálni Bercsényivel, (...) oly tüzet lobbantottak föl, (...) olyan támadás lón azon felső-vármegyékben, hogy senki nem tudott mely felé kapni.”¹²

Mindenesetre 1703 Szent György havának harmadik (valószínűleg elírás, a harminc lenne a helyes) napján a bécsi ítélőszék kimondta Rákóczira a halálos ítéletet, továbbá minden jószágának és méltóságának elvételét. Svastics itt említ meg, hogy ugyanebben az évben hal meg mostohaapja a törökországi száműzetésben, Nikomédiában, ami egyértelműen tévedés, mert ez év február 18-án az édesanyja, Zrínyi Ilona hal meg ugyanott, Thököly majd két és fél

¹¹ Az idézett Svastics mű, 167. oldal

¹² Az idézett Ottlyk mű, 81-82. oldal

évvel éli túl őt. De ettől függetlenül látszódik Svasticson az alaposág és távoli események bekapcsolása, hogy olvasóinak minél átfogóbb és alaposabb képet adjon a korról.

A felkelés kirobbanása – az első sikerek

A lengyelországi tartózkodás eseményei kimaradnak, és ott kapcsolódunk be az eseményekbe, amikor a fejedelem bejön Magyarországra, ugyanis „tökéletességre vivén a frigyet tizennegyedik Lajossal, s tőle mind pénzt, mind Hadi-Vezéreket nyervén segítségül”¹³, 1703 nyarán bejött az országba és a határokon néhány ezer őt váró fegyveresre talált, akik közül legtöbben a saját jobbagyai voltak. Nem írja le azt, hogy az elkeseredett nép hívta a Brezánban tartózkodó Rákóczit az elkeseredett tiszaháti parasztság élére. Ezek a sorok kissé úgy hatnak, mintha Rákóczi a XIV. Lajos támogatásával a saját szakállára tört volna be az országba elégedetlenkedést szítani. Ettől kezdve minden nap temérdek sokaság szegődött a zászlója alá, főleg azután, miután a császárt és az ő kormányzását írásával sértette és mindenkit a haza szabadságának és szokásainak védelmére hívott fel, az ő vezérletével. - A brezáni kiáltvánnyal kapcsolatban csak ennyit említ, azt nem, hogy mindezt miért teszi, vagyis a nemzet megnyomorítása, a szokások és jogok sárbatiprása miatt. Sokan az eperjesi véstörvénytől¹⁴ által elveszített apjukért, rokonaikért akartak bosszút állni, mások egyszerűen a saját vagyonukat akarták gyarapítani a hadakozással együtt járó fosztogatással. A protestánsok a saját vallásuk védelméért fogtak fegyvert a császár ellen és voltak olyanok is, akiket bekényszerítettek Rákóczi seregébe.

A különböző érdekű emberek özönlöttek Rákóczi seregébe, olyannyira, hogy az hamarosan elérte a húszezer főt – itt tehát egyértelműen önkéntesekről van szó. A már többször emlegetett Ottlyk György ellenérzésének adott hangot, nehezen vette rá magát, hogy újból elhagyja birtokát és ezzel elfogadja annak esetleges teljes tönkremenetelét. „Én pedig” írta „azon idő alatt házamnál in securo (nyugalomba) meg nem maradhatván: Trencsínbe recipiáltam (vettem be) magamat, minden cselédestül, úgy több főrend is mind odatakarodott. Jött intimatió (tudósítás) Ő Felségétül, hogy Slik mellé vármegyék insurgálván,(felkelvén) véle conjugáljanak (egyesítsék) magokat ad reprimendos hostes (az ellenség

¹³ Az idézett Svastics mű, 168. oldal

¹⁴ A török alóli felszabadító háború idején Antonio Caraffa csász. tábornok a csász. elleni összeesküvés koholt vádjával, saját elnökletével vérbírószéket alakított, hamisított bizonyítékok alapján Thököly híveinek javait lefoglalta, 1687. III. 5. és V. 9. között több nemeset kivégeztek. Sokan a kínzások hatására öngyilkosok lettek. Nádori és országgyűlési tiltakozás hatására Lipót császár XI. 3-án rendelte el a véstörvénytől felosztatását. Lásd: Magyar Katolikus Lexikon, eperjesi véstörvénytől cikkelynél

visszaszorítására).¹⁵ Ezen kívül a hadsereg szervezetlenségét, fegyelmezetlenségét is kritizálja. „Ebben az esztendőben mind tűrhetőképen perseverált (kitartott) velem a bennszorult katonaság” – mármint 1703-ban, Trencsénben – „hanem midőn kívül a kuruczság marháikat kezdett hajtogatni, házaikat rabolni, vermes életeket szedni: erre nézve mindennap szökni kezdtek várasbúl”¹⁶.

A had összegyűlése után eldöntötték, hogy az ügyek miképp menjenek tovább, és közakarattól a szövetséges rendek vezérévé tették Rákóczit. Ő maga pedig, mivel igen szelíd természete volt, megesküdött, hogy a huszonnégy tagú szövetséges Tanács (szenátus) beleegyezése nélkül nem tárgyal sem a császárral, sem pedig közügyekbe bele nem avatkozik. A Rákóczi után következő második legmagasabb posztra Bercsényi Miklóst emelték, aki „tüzes természetű, de a hadi mesterségben nem eléggé tudós Férjfiú”¹⁷ és hozzá nem értése miatt sokszor bajba keverte a szövetségeseiket. Ez a megállapítás mindenesetre is kétséges, mivel Rákóczi jó helyzet- és emberismerő képességről tesz tanúbizonyságot írásaiban, ezért kérdéses, ha valóban ennyire rossz hadvezér volt, miért nem váltotta le Rákóczi a szabadságharc elejétől végéig viselt tisztségéről? Ezt még a köztük többször is fellépő nézeteltérés után sem tette meg. A szerző valószínűleg itt is lejáratni akart, nem is valami finom módon. A későbbiekben még sokszor tesz negatív kijelentéseket a főgenerálisra.

Svastics eddig szigorú kronológikus eseménysorozatokat írt le, itt azonban valamiért mégis előre veszi a csak két év múlva, 1705. szeptember 12. és október 3. között lezajlott szécsényi országgyűlést. Egy másik gyűlés említése pedig kizárt, mert a vezérlő fejedelemmé választás, a 24 tagú szenátus felállítása, Bercsényi szenátusi elnökké és főgenerálissá választására mind itt került sor. Ezen kívül igen fontos törvény még a három bevett vallás, a katolikus, a református és az evangélikus szabad gyakorlásának az engedélye. Talán nem volt véletlen a korábbi mondat, mert az itt született döntés értelmében visszajuttatják az eperjesi véstörvényszék által kivégzettek birtokait a családtagjaiknak. És ami kiemelkedő fontosságú a szabadságharc idején Rákóczi államának működése, megszervezése szempontjából, hogy itt döntöttek a Gazdasági Tanács létrehozásáról, amely egyrészt kincstárként szolgál, másrészt a hadellátást szervezi és a gazdaságot hivatott fejleszteni.

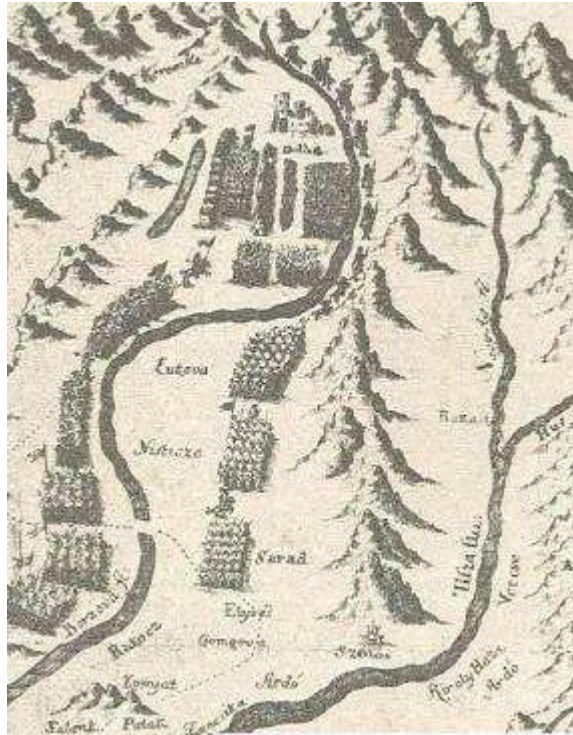
Így kezdődött el a kuruc háború, amely gyors sikereket hozott, az ország azonban helyrehozhatatlan kárt szenvedett. Hirtelen elveszett Kassa, a Tisza mindkét kerülete és a bányavárosok is, úgyhogy a pár német kézen lévő vár kivételével Rákóczi uralta egész Felső-

¹⁵ Az idézett Ottlik mű 83. oldala

¹⁶ Ugyanaz, 86. oldal

¹⁷ Az idézett Svastics mű, 168. oldal

Magyarországot Pozsonyig. - Svastics itt egy pár dolgot újra kihagy, például a szabadságharc első összeütközését, a dolhai csatát (1703. június 7.), ahol a felfegyverzett parasztokat szétverik Károlyi Sándor szatmári nemesi csapatai. Majd Károlyi átállását Rákóczi oldalára, mert győzelmét nem értékelik Bécsben. Fontos továbbá, hogy az északkeleti megyék már ekkor a felkelők oldalára állnak, mert Rákóczi személye biztosítja őket abban, hogy nem fog megisméltődni 1514.

Károlyi Sándor saját kezű rajza a dolhai csatáról

Lipót császár igencsak szorult helyzetbe került, mivel seregének nagy része a spanyol örökösödési háborúban (1701-1714) harcolt. A magyarországi német katonaság csak arra volt elég, hogy a megmaradt várakat ellenőrizze. A nemességre sem számíthatott többé, mert Rákóczi a nemességet a katonasággal erőszakosan a maga pártjára kényszeríti. Ezért sok királpárti nemes Bécsbe menekült. Egyedül Horvátország nem vált lázadóvá, főként annak bánja, Pálffy János királpártisága miatt. Bécsben úgy döntöttek, hogy Rabutin tábornagy menjen Erdélybe, megakadályozandó, hogy azt is Rákóczi uralma alá hajtsák. A birodalom legjobb lovassági tábornoka a négyévi erdélyi parancsnoksága alatt meg is védelmezte a tartományt a felkelőktől, azonban helyenként hihetetlen kegyetlenkedéseket vitt végbe, mint például egész falvak lakosságának lemészárlása és a települések lerombolása, felgyújtása. A további rendeletek: az erősségeket jó karban kell tartani és az ellátást is biztosítani kell, támadás esetén pedig a várat tilos feladni. Nyílt ütközettel pedig csak akkor próbálkozzanak,

ha biztosak a győzelemben. Bár a császár tudta, hogy a felkelők mindenhol többségben vannak, de azt is tudta, hogy az ő tapasztalt hadvezérei, katonasága minőség tekintetében messze felülmúlja őket. Végül meghagyta a konstantinápolyi biztosának, hogy a Portát tartsa meg a karlócai békében foglaltakon. A törökök azonban nem is akartak beavatkozni Rákóczi oldalán, mondván, az előző háborúnak, amelyben Magyarországot elvesztették, is az volt az oka, hogy egy magyar –Thököly Imre – kedvéért feltörték a békét a császárral és így méltók lettek az isteni bosszúra.

Svastics itt tisztán látja a helyzetet alapjában véve, csak a nemesség Rákóczi pártjára állásával kapcsolatban nem tud napirendre térni. Pedig Rákóczi 1704 elején kibocsátott manifesztuma, a Ráday Pál által megfogalmazott *Recrudescunt* kezdetű megmagyarázza az okokat: azért lázadnak, mert az ország törvényeit, hagyományait megsértették. Ezt a rendi gondolkodású nemesség nem tűrhette.

A császár kísérlete a békeség helyreállítására – a felkelők első kudarcai

Lipót császár eldöntötte, hogy amint legyőzik a franciákat és Károly fiának biztosítja a spanyol trónt, a seregeit Magyarországra hozza és megtorolja a felkelést, a magyarokat pedig „örökös iga alá szorítaná”¹⁸. Azért is nyilatkozhatott ilyen magabiztosan, mert az angol és holland szövetségesei kilátásba helyezték a segítséget. A segítséget ténylegesen megígérték, de azt ők sem gondolták tarthatónak, hogy a birodalomnak minden irányból védekezni kelljen, így ők maguk kezdték el a közvetítést a magyarok és a császáriak között. Voltak azonban a birodalomban is olyanok, mint az itáliai hadak vezetője, a nagy Savoyai Jenő herceg, akik, a külföldiekhez hasonlóan, a császárnál vészjóslóbban látták a helyzetet, mivel a francia király a német fejedelmeket is a császár ellen ingerelte a már eleve szövetséges bajorokon felül, ezért hosszabb háborúra számítottak. Ők azt ajánlották a császárnak, hogy a magyarokkal becsületesen egyezzen meg, mert így kisebb lesz a veszteség, a birodalomban könnyebben rendet lehet tenni. Jenő herceg a német tiszteknek meg is hagyta, hogy az elfogott magyarokkal ne bánjanak embertelenül, mert az csak olaj lenne a tűzre. Maga József trónörökös, ekkor már koronázott magyar király (1687-től) is könyörgött apjának, hogy halálakor ne egy minden oldalról hadak által fenyegetett birodalmat örököljön, inkább egyezzenek meg a magyarokkal.

Lipótot meggyőzhette fia esdeklése, mivel 1704 Boldogasszony havában (január) megbízta a már említett hazafias kalocsai érseket, Széchenyi Pált, hogy állítsa helyre a békét. Nem véletlenül esett rá a választása, ugyanis ő volt a békepárti magyarok között a

¹⁸ Ugyanaz, 170. oldal

legaktívabb, az udvart az igazságos követelések teljesítésére unszolta, de a felkelés túlkapásaitól, Marczali szerint esetleges radikalizálódásától is tartott. Az érsek fontos feladata volt ezzel kapcsolatban értésére adni Rákóczi híveinek, hogy a katonák eltartásával és a kamarai tisztek tevékenységével kapcsolatos túlkapások Lipót tudta nélkül történtek. Ennek ellenére Lipótot nemigen érdekelhette a magyarság helyzete, erre utal a fegyverváltság bevezetése is, illetve az, hogy a kereskedelmet, egyéb kiváltságokat külföldieknek adta el, ilyen például a Zachariah Sedgewick angol kereskedőnek adományozott szabadalom a magyar borok kivitelére. Nagyon sok magyarországi birtok is külföldiek, udvari hitelezők, hadiszállítók kezébe került, az udvar így fizette ki őket. Az egyik legjelentősebb, mint olyan, a Német Lovagrendnek eladott Jászkunság volt. Így az ott lakó jászok és kunok ősi szabadsága csorbát szenvedett. Mindenesetre Lipót megígérte, hogy lehetőséget nyújt a panaszok előadására az elkövetkező országgyűlésen és ez ügyben azt kívánja, hogy József főherceg, hangsúlyozva mint koronázott magyar király, legyen a bírója a dolgoknak.

Széchenyi Pál kalocsai érsek

Az érsek el is ment ezzel az utasítással Rákóczi táborába, ahol a császár ajánlatát elutasították, pontosabban Svastics szerint „olgy éktelen Feltételek alatt akartak azok békességet kötni, a mellyekre nem állhatott a Tsászár az ő Fejedelmi Méltósága sértése nélkül.”¹⁹ Először is nem fogadták el, hogy József legyen az ügy bírója, helyette külföldi uralkodók garanciáját kérték a születendő megegyezés betartatására. Ezt a császár sem

¹⁹ Ugyanaz, 172. oldal

engedhette meg, mert ez a saját belpolitikájába való beleszólással lett volna egyenlő, a felkelők viszont arra hivatkoznak, hogy nem bízhatnak a Habsburg ígéreteiben, ez történelmi példákön világosan látszik. Egyik állásponttal sem nagyon lehet vitatkozni, itt hatalmas szakadék tátong a két fél közt. Ezen kívül csak a szokásosnak mondható rendi jogok tiszteletben tartását kérték, amely már a bécsi béke óta minden megállapodásban benne foglaltatott. Lényeges dolog az is, hogy visszakövetelték a szabad királyválasztási jogot maguknak, amelyről az 1687-es pozsonyi országgyűlésen mondtak le. A méltóságok idegenekkel való betöltésének tilalma is újra meg újra feltűnik a magyar történelemben. Végül a császárpárti Esterházy Pál helyére Bercsényit akarták megtenni nádornak. A császár a rendi jellegű követeléseket kész lett volna elfogadni, mint ahogy azt ősei is annyiszor megtették, de a külföldi hatalom garanciavállalását semmiképp nem vállalhatta, így az egyezés is elmaradt. Annál is inkább, mert XIV. Lajos megneszelte Lipót megegyezési kísérleteit és levelet küldött Rákóczinak, amelyben hamarosan nagy segítség megérkezését harangozta be és kérte, hogy ezért a császárral semmi szín alatt ne egyezzenek meg.

Széchenyi látva azt, hogy a lázadók olyan dolgokat követelnek, amelyeket a másik oldal nem teljesíthet, blöffölni kezdett Rákócziék megnyerésére, azt állítva, hogy a császár kedvező alkukat kötött a poroszokkal, franciákkal és a Portával is, aminek eredményeképp a felkelők igencsak szorult helyzetbe fognak kerülni hamarosan. Ez persze az előzőekből kiderül, hogy nem igaz és nem is sikerült vele megtéveszteni a fejedelmet. Svastics Lipót császár „különös kegyelmességének”²⁰ tudja, valójában azonban a szorult helyzetéből adódik – még a höchstädti csata²¹ előtt vagyunk – hogy mégis az angol királynőre, Annára²² és a hollandokra²³ ruházza rá a bíraskodás jogát, amelyet addig fiának tartott fenn. De még a jóakaró Stepney angol követ közbenjárása sem hozott eredményt, ezért a harcok újra és újra kiújultak a két fél között, amelyek császári győzelmekkel végződtek. A csaták közül kettőt említ meg. A június 13-i koroncóit, ahol Forgách Simon tábornagy 18 ezer fős serege csatát

²⁰ Ugyanaz, 173. oldal

²¹ 1704. augusztus 13-án Höchstädt mellett a császári és angol seregek, Savoyai Jenő herceg és Marlborough hercege vezetésével döntő győzelmet aratnak a Miksa Emánuel bajor választófejedelem és Camille de Tallard marsall vezette bajor-francia seregekre. Az 56 000 főnyi hadsereg vesztesége 18 000 halott, vagy sebesült és 13 000 hadifogoly. A csatát követően Bajorország, a franciák legfőbb szövetségese képtelenné vált nagyobb katonai erő kifejtésre. (Hetven döntő csata az ókortól napjainkig 149-152. o., szerkesztette *Jeremy Black*)

²² 1702 és 1707 között Anglia, Skócia és Írország, majd az 1707-es egyesülési törvény értelmében Nagy-Britannia és Írország királynője 1714-ben bekövetkezett haláláig. II. Jakab lánya, az utolsó Stuart az angol trónon.

A királynő követe a tárgyaláson George Stepney

²³ Követük Hamel Bruiniex

veszít Heister császári tábornagy sokkal kisebb hadseregével szemben²⁴. Svasticsnak személyes élménye is van ezzel a csatával kapcsolatban, mert ez a szülőhelyétől, Csécsénytől nem messze van. Fel is jegyzi, hogy a csata az öregekben még erősen élt az ő gyerekkorában. A másik a sokkal híresebb nagyszombati csata²⁵, az első komoly megrázkódtatás a szabadságharc történetében Rákóczi részéről. 1704. december 26-án ugyanis a maga a fejedelem által vezetett felkelő hadsereg szintén Heister, a magyarországi haderő parancsnoka ellen csatát veszít, azonban most elveszett a kuruc hadseregben amúgy sem túl nagy arányban lévő gyalogság döntő része, amely pedig nagyon értékes volt, mert ezeknek volt a legnagyobb a harcértékük. A magyar könnyűlovasság leginkább portyákra volt alkalmas, irreguláris jellegéből fakadóan, tüzérség pedig szintén kevés volt és elavult. Rákóczi a csata után kijelenti, hogy táborában senki sem ért a hadviseléshez.

Svastics arra azonban nem tér ki, hogy ez az év Rákóczi számára a vereségek ellenére mégis sikeresnek mondható, mert lényegében az egész ország átpártolt hozzá és a császári csapatok már gyakorlatilag bárhol megszállónak számítottak a nép szemében, ahol megjelentek²⁶. Ez annak is nagyban köszönhető, hogy Rákóczit ez év július 8-án a gyulafehérvári erdélyi országgyűlés megválasztja fejedelemnek. Így már jogosan léphet fel az ország védelme érdekében, felelevenítve az erdélyi fejedelmek ilyen cselekedeteit, amelyek még tisztán éltek a kor emberében, amikor a rendi jogok betartására kényszerítve a császárt, ellene harcoltak.

²⁴ Forgáchnak 18 000 embere volt, de ezek többsége tapasztalatlan újonc, ezen kívül csak hat ágyúja. Heisternek 1600 gyalogos, 2000 lovas és tizenkét ágyú állt a rendelkezésére. A két sereg több napig farkasszemet nézett egymással. Június 13-án hajnalban Heister támadott, de Forgách véghezvitte haditervét: 11 000 embere az arcvonalban lekötötte a császáriakat, addig 7000 embere az ellenséges jobbszárnyat átkarolta. Forgách ekkor döntő lovasrohamra rendelte a lovasságot az ágyúk ellen, de a tapasztalatlan kurucok a gyilkos ágyútűzet a tábornokuk árulásának vették és megfutottak. Heister hamarosan a maradék sereget is szétszórta. 2000 kuruc mellett csak 100 császári katona maradt holtan a csatatéren. Heister nem használta ki a győzelmét, visszavonult. Lásd: Magyarország hadtörténete, I. kötet; főszerkesztő: *Liptai Ervin*, 348-349. oldal (továbbiakban: M.h.)

²⁵ Rákócziék december 11-i haditanácsa már döntött arról, hogy a császáriakkal Nagyszombat mellett fognak Heisterrel megütközni. A kurucok jól ismerték az ellenség felvonulási útját, de a császáriak mégis közelebb voltak a kurucok által választott csatatérhez a csata előtti napon, így ennek a felderítése elmaradt. December 26-án 21-22 000 kuruc és hat ágyú állt szemben 20 000 császári katonával és 24 ágyúval. Először a Bercsényi és Esterházy Antal vezette szárnyak, majd a Rákóczi vezette centrum lendült támadásba. Hamarosan Heister balszárnya felbomlott és a centrumát is áttörték. Azonban ekkor a kurucok irányíthatatlanná váltak, hadrendjük felbomlott és sokan fosztogatni kezdtek. Ekkor indította el Heister a lovas ellenlökést a kuruc lovasság és gyalogság közti részre, ráadásul a felkelőkhöz átállt szökevény németek is visszaálltak császári oldalra. A kuruc jobbszárny felbomlott, az ágyúk is elhallgattak és a balszárny is visszavonult. Heister nem üldözte őket. 400 felkelő és mintegy 600 halott császári katona volt a csata mérlege. Heister hamarosan felmentette Lipótvárat, ennek ellenére a nagyszombati vereség nem változtatott alapvetően az erőviszonyokon. Lásd: ugyanaz, 353. oldal

²⁶ *Bánlaky József*: A magyar nemzet hadtörténelme 18. kötet/II./A/4)

I. József német-római császár, magyar király

1705 Pünkösd havának (május) ötödik napján Bécsben meghal Lipót német-római császár, magyar és cseh király "vizi betegségben"²⁷. Svastics felsorolja uralkodásának érdemeit – halotról vagy jót, vagy semmit -, házasságait és ezekből született gyermekeit. A harmadik házasságából született fia, József veszi át a hatalmat, aki már 1687 óta visel a magyar királyi címet. József már uralkodásának elején kettősségbe kerül. Tanácsadói egy része a XIV. Lajossal való megbékélést és a magyar felkelés leverését tartja fontosnak, mások pont az ellenkezőjét, a szabad királyválasztás jogának megadásával. József kevésbé áll tanácsadói befolyása alatt, mint néhai atyja és kész volt megbékélni a magyarokkal – állítólag apja is ezt kérte tőle a halálos ágyán – ezért a még pártján álló magyar urakkal megegyezett, hogy Pozsonyba országgyűlést hirdet, ami az új királyok trónra lépésekor szokás volt, és ígéretet tett az ország rendi alkotmányának helyreállítására és tiszteletben tartására. Ezen kívül hangoztatta, hogy az apja idejébéli törvénysértésekben semmi része nem volt és barátságos gesztust is tett a magyaroknak a kegyetlen Heister leváltásával. Helyette Ludwig Herbeville-t nevezte ki magyarországi hadai főparancsnokává. Ezek tükrében május 15-én kelt kiáltványban a továbbra is ellenállóknak kemény megtorlást ígér. Csakhogy Eszterházy Pál nádor levelére senki nem reagált, ezért ő is elővette az adu ást és Széchenyi Pálnak megparancsolta, hogy személyesen menjen el Rákóczihoz. A küldetés sikerült, 1706-ban fegyverszünetet kötöttek és a két fél küldöttei Nagyszombatban összeültek tárgyalni.

²⁷ Az idézett Svastics mű, 174. oldal

A vizi betegségnek a testben kiterjedt vizenyők (ödémák) jelennek meg.

A nagyszombati béketárgyalások

A Nagyszombati tárgyalások aránytalanul nagy helyet foglalnak el Svastics művében. Hasonlóan 1704-hez, most is jelen voltak az angol és holland követek, akik a békét azért szorgalmazták, mert a császárt ezen az oldalon tehermentesíteni akarták, hogy teljes erejével a franciákra koncentrálhasson. József császár ezen felül Rákóczira személyes nyomást kívánt gyakorolni azzal, hogy eddig „tisztes fogságban tartott”²⁸ feleségét, akit a fejedelem bécsújhelyi fogsága óta nem látott, szabadon hazaengedte férjéhez, továbbá testvérhúgának is megengedte, hogy meglátogassa. Rákóczi Juliannának, gróf Aspremont hitvesének az volt a tárgyalásokon a feladata, hogy öccsét rávegye a békére²⁹. A császár ezen felül, bár erdélyi fejedelemnek nem fogja elismerni, de birodalmi hercegséget juttatna a számára és választófejedelemmé tenné. Ezen kívül minden magyarországi birtokát megtarthatná. Ezekért cserébe csak a császárnak kellene hűségesküt tenni. Mindezt Stepney, az angol követ és Johann Wenzel Wratislaw gróf, cseh kancellár, a tárgyaló küldöttség vezetője ajánlotta a fejedelemnek a császár nevében, ez év június 30-i érsekújvári személyes találkozójukon. Rákóczi azonban személyi szabadságának kedvéért nem volt hajlandó lemondani Erdélyről. Ő nem magáért, hanem a magyar népért vállalta a harcot. Továbbá a francia szövetségről sem akart lemondani, habár gróf Wratislaw óva intette attól, hogy ezt túl komolyan vegye, hiszen XIV. Lajos a német fejedelmeket is csak kihasználta. Rákóczi az intő szavakra halála napjáig emlékezni fog, azonban most ez nem használt, mert még túlságosan bízott a francia királyban. Pedig nem feltétlenül kellett volna. Saját, XIV. Lajosnál lévő követe, Vetési is így ír róla: „Bizony félek, hogy vízre ne vigyen bennünket a francia, (...) nagyságod (...) meglátja, hogy kijátssza a szerződés megkötését, (...) de minthogy a magyar fegyverkezés nagy hasznára vágyon, fog abban munkálkodni, hogy az hazát és nagyságodat az hadakozás folytatására reá vegye mindaddig, míg az hazával és nagyságoddal az árkot általugrassa, mely még eddig a bécsi udvarral való megbékélésre utat és nyitott kaput tartott.”³⁰

A tárgyalásokon felkelők és a császári biztosok között rögtön nézeteltérés keletkezik, mert a biztosok a felkelőket számukra sértő névvel illetik. A császár itt is bölcsen dönt, ettől

²⁸ Ugyanaz, 176. oldal

Rákóczinét férje bécsújhelyi börtönből történt szökése óta tartották fogva. Közvetítési kísérletének kudarca után elhagyja Érsekújvárt július 6-án és a csehországi Karlsbadba távozik. Fejedelmi költségeit Ottlyk is említi Önéletírásában a 100. oldalon.

²⁹ Rákóczi Julianna (1672-1717), a fejedelem nővére, Ferdinand-Gobert Aspremont-Reckheim gróf felesége mindvégig a császár pártján maradt, bár segédkezett öccse 1701-es szökésében. A szabadságharc ügyétől sikertelenül próbálta eltávolítani testvérét.

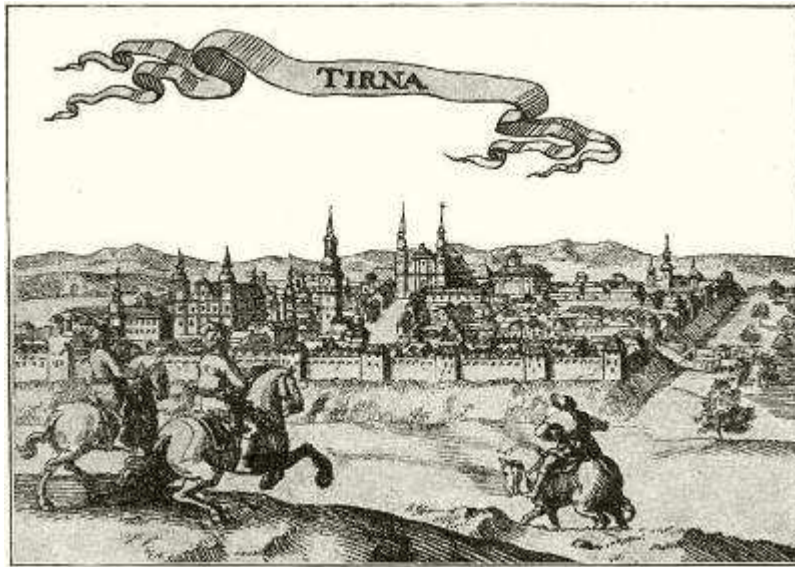
³⁰ In: *Marczali Henrik*: Nagy képes világtörténet, IX. kötet/II./IX.

fogva a „Magyarország Szövetséges Rendjei”³¹ elnevezés lesz a hivatalos. A rendek ezután be is nyújtották meglehetősen terjedelmes követelésüket, amelynek egyes részei igencsak hasonlítanak az 1704-es pontokhoz, és amelyeket Svastics nagyon keménynek tart és elfogadhatatlannak, pedig a legtöbb pont a már megszokott rendi jogok védelme érdekében hozott. Ilyenek az Aranybulla teljes megerősítése, tehát az ellenállási záradékot és a szabad királyválasztást is belevéve, amelytől az udvar már 1704-ben is mereven elzárkózott. A német katonaság kiutasítását az országból és helyére magyarok állítását magyar hadvezérekkel az udvar nem engedhette meg, mert majd egy újabb hasonló lázadásnál rögtön az egész országot a magyar reguláris hadsereg uralná, és nem pedig a felkelőkből kellene valamilyen hadat verbuválni, mint most. A Szent Korona Magyarországra hozása szimbolikus jelentőségű, a jezsuiták kiutasítása az országból (ez téves, csak önálló jezsuita rendtartományt akartak létrehozni az országból), a régi tárnokság helyreállítása és rendszeres számadása az országgyűlésnek, a királyi tanács Budán való ülészése, a tisztségek, intézmények további működésének garantálása, a nemesek és kiváltságos helyzetűek szabadságainak biztosítása és az országgyűlés végzéseinek megtartása mind a rendi jogokat volt hivatott erősíteni, biztosítani a császári hatalommal szemben, amely már Magyarországon kívül minden tartományában felszámolta ezeket az intézményeket. Az író innen kihagyta az igencsak fontos három bevett vallás szabadságára és az újszerzeményi jog eltörlésére vonatkozó kérelmeket.

Továbbra is fontosnak tartják a külföldi országok garanciáját, de most már nem egy országról, vagy az angol és holland közvetítőkről van szó, mint 1704-ben, hanem gyakorlatilag szinte minden európai nagy- és középhatalomról. Erdély függetlensége és szabad fejedelmválasztása az előbbivel együtt a birodalom szuverenitását veszélyeztette, tehát a császár semmiképpen nem egyezhetett bele. A császáriak szemszögéből nézve valóban vérlázítóan tűnhet az, hogy a Rákóczi és Bercsényire hozott ítéletet nemcsak megsemmisíteni és törvénytelené nyilvánítani akarták a felkelők, hanem még jutalmat kellett volna kapniuk „az ő gondoskodásaik és faradságok miatt”³², vagyis azért, mert felkeltek a császár ellen. És ilyen az a kérés is, hogy az összes, császár mellett kitartó méltóság mondjon le hivataláról, hogy a szövetséges rendek – vagyis a felkelők, tisztségre gyűlésükön maguk közül válasszanak.

³¹ Az idézett Svastics mű, 177. oldal

³² Ugyanaz, 179. oldal

Nagyszombat

József császár, amikor mindezeket előterjesztették, valószínűleg helytállóan azt gondolta, hogy a béketárgyalások idejére kötött fegyverszünetet csak időhúzásra, erőgyűjtésre akarták felhasználni Rákócziék, illetve hogy túlzottan bíznak a francia szövetségben. Az ausztriai főurak szinte örültek, hogy Rákóczi nem akar békét, és ismerve az erőviszonyokat, Magyarországot majd teljesen leigázhathatják, mint egykor azt Csehországgal tették. De a császár mindenesetre komolyan vette a beadott kérelmeket és némelyeket, amelyek a rendi jogok biztosításával voltak kapcsolatban, elfogadott – ezt már csak azért is tette, mert 1706. január 22-i pátensében kinyilvánította, hogy az országot az országgyűlés törvényei, sajátos rendi szerkezete szerint kívánja kormányozni, amivel már elvonta a szabadságharc folytatásától a törvényes alapot. Voltak, amelyek eldöntését a következő országgyűlésre halasztotta és voltak olyanok, amelyeket elutasított, mert „a Királyi hatalom megsértése nélkül meg nem lehetne azokat engedni”³³. Ezek legfőképpen a külföldi garanciára és Erdély függetlenségére vonatkozó kérvények voltak. A követeit pedig intette, hogy próbálják megértetni a magyarokkal, hogy ő csak jót akar. Azonban ez nem hatott a felkelőkre, mert mihelyt megtudták a császár választát, hamarosan levelet küldtek a holland és angol közvetítőkhöz, ahol a császárt vádolták meg a béke meghozásának ellehetetlenítésével. Így 1706. július 22-én eredménytelenül oszlik szét a béketanácskozás. Ottlyk György így ír minderről Önéletírásában: „(...) a békesség tractája (lakomája) szüntelen folytatott Szirmai István és Okolicsányi Pál uramék által (...) a mediatorok (közvetítők) penig, angliai és hollandiai követei érkeztek Nagy-Szombatba. Szirmai és Okolicsányi által folytatott az

³³ Ugyanott

állapot: mi formában elkezdjék azon tractát? A fejedelem (...) Bercsénit beküldte két-három Senator úrral: azok ottan (Nagy-Szombatban) pro et contra propositiókat excpiáltak (érte és ellene érveket sorakoztattak fel) és mindeneket Fejedelemmel communicáltak (közöltek), a mint volt tudtokra. Sokat ígért Istenben elnyúgodott József császár, kivel magyarok nagy boldogságban lehettek volna, de camelus desiderans cornua, et aures amisit (miközben a teve szarvakra áhítózott, a füleit is elvesztette) – úgy jártak a jó magyar urak is! Re infecta (dolguk végeztével) eloszlott azon nagy-szombati tracta (1706).”³⁴ Tehát ő is úgy gondolta, hogy ekkor, a kedvező tárgyalási pozícióban meg kellett volna egyezni a császárral és nem pedig folytatni a mostantól (bel- és külpolitikai szempontból) egyre kilátástalanabbá váló harcot.

A harc folytatása – az ónodi országgyűlés

A nagyszombati kudarc után újramezdődtek a csatározások. A felkelők sikerrel hadakoztak az év hátralevő részében: Rákóczi hadai szeptember 16-án elfoglalták a Franz Ferdinand Kuckländer lovag császári tábornok védte Esztergomot³⁵, majd a Rabutin tábornok által körülzárt Kassát is fölmentették. Béri Balogh Ádám és Bezerédi Imre brigadérosok³⁶ vezetésével a november 6-7-i egervár-győrvári (Vas vm.) csatában megverik Hannibal Heister tábornok seregét, magát a tábornokot pedig fogságba ejtik. Ocskay László pedig Morvaországot zaklatja csapataival. Erdélyből is ki kell vonulni a császári csapatoknak, csak a nagy várakban hagynak embereket. I. József császár a további katonai fiaskók elkerülésének érdekében 1707-ben még egy hadsereget rendelt az országba. Az egyik sereget a már eleve itt tartózkodó, most éppen Budára vonult Bussy de Rabutinra és a horvát bánra, Pálffy Jánosra, a másikat a már a béketárgyalások idején, 1706. április 7-én a magyarországi császári had élére kinevezett Guido Starhemberg grófra bízta. Azonban ezek így sem bizonyultak elégnek, ezért Rákóczi most látta elérkezettnek az időt a függetlenség kinyilvánítására, hiszen XIV. Lajos ehhez kötötte a nyílt szövetség létrejöttét a két állam között. Az 1706. december 18-tól 1707. február 5-ig tartó rozsnyói szenátusi ülés döntött az országgyűlés összehívásáról Szent Jakab havának (július – ez tévedés, május elseje a helyes) első napjára Ónodra és ott a trónfosztás kimondásáról, továbbá a rézpénz³⁷ leértékeléséről és 1,5-2 millió forint adó kivetéséről.

³⁴ Idézett Ottlyk mű, 100. oldal

³⁵ Ugyanazon év október 12-én már újra el is vesztik a várat: Charles Bonafous kénytelen földadni azt Starhemberg császári tábornoknak a védők közt kitört zendülés miatt

³⁶ a kuruc seregben a franciáktól átvett katonai rang, tábornok. A mai magyar hadseregben dandártábornoknak felel meg

³⁷ Rákóczi 1704. április 22-én leiratban tudatta a vármegyékkel és városokkal, hogy az ezüstpénz hiánya miatt váltópénzüil rézpénzt bocsát ki, a polturát és a libertást. 10 poltura egy libertást, 8 libertás egy ezüsttalért ér. A törvényhatóságok hozzájárulnak ehhez.

Az író nem említi meg az április 5-21 között lezajlott erdélyi országgyűlést Marosvásárhelyen, amely azért lényeges, mert így azt is kihagyja, hogy kimondták Erdély elszakadását a Habsburg háztól és Rákóczit Erdély fejedelmének beiktatták, továbbá törvényerejűvé emelték az előző év márciusi huszti országgyűlésükön elfogadott végzést Magyarország és Erdély konföderációjáról.

Az ónodi országgyűlés

Az erdélyi országgyűlés elhúzódása miatt Rákóczi is csak május 24-én érkezett az Ónod melletti körömi mezőre, Beniczky Gáspár, a fejedelem belső titkára szerint, aki ekkortól vezeti a naplóját, „a Magyar Világban nem sokszor látott Pompával”³⁸, ahol az összegyűlt rendek köszöntötték. Ezzel a pompás jövetellel Rákóczi az uralkodói mivoltát akarta hangsúlyozni. Az országgyűlést az árvíz miatt késők megvárása miatt csak május 31-én nyitja meg, ahol mindjárt felolvassa a francia király levelét, amelyben az csak, mint erdélyi fejedelemmel lenne hajlandó vele szövetséget kötni. Tehát egy független Magyarországot létrehozni neki sem áll érdekében. Ekkor a két pártra szakadt rendek közül az egyik azt javasolja, hogy ne higgyenek többet a francia király hitegetéseinek, hanem inkább békéljenek meg a császárral, mások ezt továbbra sem támogatták, mondván a Habsburgnak nem lehet hinni. Svastics ez utóbbiakat csak a maguk érdekét figyelő személyeknek tartja, de elfelejti, hogy a Lipót császár alatt történt, itt már többször kifejtett események miatt a magyarság egy része tönkrement és a dinasztától megundorodott, hiába került I. József személyében valóban jóakaró személy az ország élére.

³⁸ Beniczky Gáspár naplója in: Rákóczi tár: szerkeszti Thaly Kálmán; I. kötet, 5. oldal (továbbiakban: B.G. naplója)

Ennek a vitának a kicsúcsosodásaként írja le turóci követek híres-hírhedt esetét. Az egészet Bercsényinek tulajdonítja, aki a támogatóival még Rákóczi akaratánál is hatalmasabb volt. Így olyan törvényeket hoztak, amelyek a további békét megakadályozták. Ilyen például az ország konföderációvá alakítása lengyel mintára, továbbá, hogy az ország irányítását a szenátusra és a fejedelemre bízzák. A felvilágosodás hatásaitól teljesen mentesen az író ezen káros döntések közé sorolja a református és evangélikus vallás egyenjogúsítását a katolikussal. Az aulikus nemeseket pedig száműzi a rendek az országból, így például a nádor Esterházy Pált, vagy Pálffy János horvát bánt. Mindezek ellen voltak többek közt a turóci követek, Rakovszki Menyhért és Okolicsányi Kristóf. A Svastics által emlegetett nyomós indokok valójában egy 1707. január 1-én írt emlékirat, amely a konföderációt támadta a nagyon magas terhekre hivatkozva. A tárgyalás színhelyén, az ország sátrában június 6-án előhívták a turóci követeket, akik felolvasták az emlékiratot és továbbra is szidták a konföderációt. Beniczky Gáspár naplójából a következőket tudhatjuk meg: „a Fölséges Fejedelem az Országtúl könyves (sic) szemmel, és Fejedelmi szívének nagy keserűségével bucsuzott; kit látván az egész ország felzendült ellene (mármint a turóciak ellen), és (...) felkiáltottak, hogy megölyék őket; a mint is mindeneknek szeme láttára Rakovszky Menyhértet ott az ország sátorában öszvevagdalván, (...) Sátoron kívül megölték; Okolicsáni Kristóf penigh (...) öszvevagdaltatott ugyan, de akkor meg nem öletett.”³⁹ A többi turóci foglyul ejtették⁴⁰, a sebesült Okolicsányit pedig 9-én lefejezték. Ekkor már senki nem mert ellenkezni semmi ellen. Turóc vármegye területét felosztották, zászlaját letépték az ország sátráról és pecsétjét az ellene indult vizsgálat befejezéséig bevonták.

Svastics ennek a sajnálatos eseménynek szenteli szinte az egész országgyűlésről szóló részt, de nem említi meg (szó szerint nem, csak utal rá az ország „szabad Társasággá”⁴¹ való alakításával) talán a legfontosabbat, a trónfosztást, amit természetesen Ottlyk is leír: „Azután nem tudaték, micsoda ördönges conceptust (ötletet) elővévén az Urak: detronisatiót (trónfosztást) Felséges József Királynak in publica sessione (nyilvános ülésen) proponálták (javasoltak). (...) Ez a nóta nehéz volt, et praecedenti actu tyrannico (és legfőképpen zsarnoki cselekedet): mert kinek nem is volt ehhez kedve és szíves resolútiója (elhatározása), de cselekedetinek úgy köllött meglenni, a mint kívánta a potioritas (elsőbbség), kiki tartva Rakowsky és Okolicsányi tánczátúl.”⁴² Továbbá a leglényegesebbek közül a kétmillió forint adó kivetése, melyből a nemeseknek is részt kell vállalni, illetve az erősen inflálódozó rézpenz

³⁹ B.G. naplója, 12. oldal

⁴⁰ Rákóczi 1708. május 26-án engedi szabadon őket kezesség fejében.

⁴¹ Az idézett Svastics mű, 181. oldal

⁴² Idézett Ottlyk mű, 103-104. oldal

értékének 60%-kal való csökkentése sincs megemlítve. Egy király megválasztását későbbre akarták halasztani, de a jelölt már megvolt: II. Miksa Emánuel bajor választó⁴³, a franciák legnagyobb szövetségese. Itt ír Rákóczi erdélyi fejedelmi megválasztásáról is, pontosabban arról, hogy kényszerítik az összeesküdtek (a felkelőket így nevezi⁴⁴), hogy Erdély választott fejedelmeként vegye hatalmába a területet, azonban még abban az évben kiszorították őt a császáriak onnan⁴⁵.

A pozsonyi országgyűléstől a trencsényi csatáig

Amikor József császár megismerte az ónodi végzéseket, semmisnek nyilvánította őket, de „a Magyar Nemzethez való különös kegyelmességének új jelét adá”⁴⁶ és következő év Bőjtelő havának (február) 29-re Pozsonyba országgyűlést hirdetett. Rögtön át is ugrunk erre, több mint fél év eseményeit kihagyva, bár az író mentségére, tényleg nem sok minden történt: talán a legfontosabbak a Rákóczi és I. (Nagy) Péter cár közti tárgyalások. Erről azonban Svastics nem sokat tudhatott, mert az iratok (esetleg külföldi) levéltárakban voltak, amelyekhez nem férhetett hozzá. Ezek a tárgyalások 1707. szeptember 14-én zárultak le a varsói megállapodással: Rákóczi lengyel király lehet, ha az ottani rendek megválasztják; Péter segíteni fogja, ha a svédek megtámadják; a császárnál megpróbálja elérni, hogy ismerje el Erdély fejedelmének; Végül a szerb határőröket megpróbálja Rákóczi oldalára állítani – mindebből azonban semmi nem valósul meg. Egyéb érdekesség, hogy a császár a spanyol hadszíntérre vezényelt Guido Starhemberg helyére öccsét, Maximiliánt nevezi ki, akit már kilenc nap múlva elfog egy portyázó kuruc csapat. Mindenesetre, a pozsonyi diétán sokan, 51 megye és 21 város követe jelent meg. A felkelőkre azonban több hónapig hiába vártak, így végül bárminemű döntés nélkül, az elhatalmasodó pestisjárvány miatt április 3-án eloszlott a gyűlés. Lehet, hogy Svastics tud valamit, mert sok intézkedéséről ír. Kiemeli, hogy a rendek (és így tett Savoyai Jenő is), arra kérték a császárt, hogy adja parancsba tábornokainak, az elfogott magyarokkal ne bánjanak kegyetlenebbül, mint más nemzetek katonáival. Ha a császár mégis ezt tapasztalná, helyezze el az illetőt máshová. József ezt meg is fogadta, ezért

⁴³ II. Miksa Emánuel bajor herceg (1679-1706 és 1714-1726), választófejedelem, Spanyol-Németalföld királyi főkormányzója (1692-1706). Már a török elleni felszabadító háborúban is jeleskedett, például Buda 1686. évi ostrománál. A spanyol örökösödés háborúban francia szövetségese. A koronát XIV. Lajos javaslatára, aki jól volt informálva a magyarországi helyzetről, többszöri felkérésre sem fogadta el Rákóczi nála lévő állandó követétől, Kökényesdi Lászlótól. Fia, Károly Albert rövid időre német-római császár lett (1742-1745).

⁴⁴ Ma már inkább csak a valamilyen titkos, a fennálló rend ellen irányuló tettet véghezvinni akaró, zártkörű társaságot nevezünk összeesküvőknek.

⁴⁵ Rabutin de Bussy tábornagy vezetésével 1707. október 3-án érkezik az Erdélybe szánt sereg Aradra. Ettől fogva Erdély fokozatosan császári kézre kerül.

⁴⁶ Az idézett Svastics mű, 182. oldal

sokan visszatértek az ő hűségére (például Ocskay László, aki majd csak a trencsényi csata után áll át nyíltan, de Pálffy már meggyőzte). További veszteségek is érik a kurucokat: 1708. május 27-én Nyitránál a kurucok két százada közt nézeteltérés alakult ki, és ebben a csetepatéban tisztázatlan körülmények között halálát lelte Esze Tamás is, az egész felkelés kiobbantója társával, Kis Alberttel együtt; a volt jobbágy, aki nemességet nyert és a népi kurucok vezetőjévé lett. A külföldi helyzet is még kedvezőtlenebbé vált: a szövetségesek 1708-ban Spanyol-Németalföldön akartak döntést kieroszakolni. A flandriai Oudenaarde-nál július 11-én az angol és németalföldi csapatok Marlborough herceg vezetésével súlyos vereséget mérnek a franciákra. Jenő herceg ezután előrenyomul, úgyhogy a francia királynak lassan már a saját területeit kell védelmeznie. Franciaország csödközeli állapotba jut, a Rákócziak küldendő segélypénz érkezése akadozik.

Trencsény vára

1708. Kisasszony havának (augusztus) 3. napján zajlott le a szabadságharc legdöntőbb ütközete, a Trencsényi csata. Ebből a katonai vereségből többet már nem tudják teljesen rendezni soraikat, a folyamatos térvessztés lesz a jellemző, így a tervezett nagyszabású sziléziai hadjáratból sem lesz semmi, amiben pedig Rákóczi még reménykedett⁴⁷. A Rákóczi fővezérletével küzdő kurucok újra nagy emberelőnyben vannak, mégis elveszítik a csatát az 1708. március 30. óta, alkalmasabb személy hiányában ismét a magyarországi hadak főparancsnokának kinevezett Siegbert Heisterrel és Pálffyval szemben, aki a had alvezére

⁴⁷ A hadjárat célja: közvetlen kapcsolatot teremteni Poroszországgal, mert II. Miksa Emánuel másodsorra is visszautasította a magyar koronát és most Frigyes Vilmos porosz trónörökösnek akarták azt felkínálni. Június 15-én Egerből indultak el Rákóczi csapatai az értékes gyalogsággal. A tábornokai nem értették meg a fejedelem tervének jelentőségét, ezért a július 11-12-i haditanácson elvetették a tervet. Ocskay és Bottyán is kisebb csapatokat vont el a főseregtől kisebb vállalkozásaikhoz. Ottlyk György javaslatára vonul a sereg Trencsény ostromához, mely nem soká tarthatna ki, de Viard császári tábornok még idejében megérkezik az utánpótlással. Lásd: M.h., 389-390. oldal

volt⁴⁸. Rákóczi téves halálhírének hallatára az egész sereg megfutott és legtöbbjük – ellentétben korábbi vesztes csatákkal – többet nem is tért vissza a seregbe. Rákóczi is katasztrófának tartja a történeteket. „Minden hadunk széteszlott az erdők és hegyek között. Soha még vereség ennél szégyenletesebb és szánalmasabb nem volt és nem is voltak még csatavesztésnek szerencsétlenebb következményei”⁴⁹. Ottlyk György is jelen volt a vereségnél, sőt, az ő javaslatára vonult a sereg Trencsénhez. Így emlékezik meg a csatáról: „(aug. 3.) Fejedelem Bercsénivel felültetvén a tábort, kirendelték a seregeket: de a tudatlan vezérek oly confuse (rendezetlenül) kirendelték hadat, hogy az okos német Generálisok, úgymint Hajszter (Heister), Pálffi uram, általlátták rendetlenségeket. (...) Ebben az confusióban (rendetlenségben) némely része Rákóczi hadának föl a völgyen, árkokon, más része, úgymint a Fejedelem, inóczi hegynek a meredekin által, Zlatnik felé gyalázatosan szaladott. Magam is a Fejedelmet épen hegyen túl beértem, mert álmélkodva néztem: mi okból megfutamodott ez a sok szép had? A német is csudálta, és örömmel insequálta (üldözte). De egyedül Istennek ostora volt, - az Urak ambícióját (becsvágyát) nem szenvedhetvén az Isten, kik nem a közönséges jót, hanem magok privatumát (saját érdekét) nézték, és a miatt, midőn idejek volt, meg nem békéltek.”⁵⁰ Az ő meglátásai jók, persze ott volt a csatában személyesen, a vezérkarban. Svastics tévesen megemlíti Ocskay csata közbeni átállását, pedig ez csak augusztus 28-án történik meg a nyitra-pereszlényi mezőn, és szerinte ettől rettent meg Bercsényi és futásnak eredt. Ez, le van írva, nem így volt, de már korábban is láttuk, az író nem szereti a kuruc főgenerálist. Itt írja, hogy megkezdődtek az átállások, Ocskay Lászlón kívül még Bezerédit említi meg, s azt, hogy mindkettőjüket kivégezték a kurucok⁵¹.

⁴⁸ Heister egy téves információ miatt azt hiszi, hogy Rákóczi a lovassággal különvált a főszeregtől (ez augusztus 1-ig így is volt, de akkor Beckó vára alatt egyesül a főszereggel), így ő is csak a lovasságával utána vetette magát. 3-án reggel aztán 5200 fős fáradt lovassága és a 3000 szerb felkelő egy kipihent, 14-15 000 fős sereggel találta szemben magát, melynek csak a fele lovas, a többi az értékes gyalogság teszi ki, ráadásul 14 ágyúval is felszereltek. A hajnali órákban az őrség elűzi a szerbeket, majd reggel, 7 óra után Rákóczi Heister elvonulását látva csak a Pekry Lőrinc vezette jobbszárnyat indította támadásba, azonban ezek a mocsár miatt nem tudtak rendesen támadni, Pekry elrendelte a visszavonulást. A zavart észrevéve Pálffy rájuk támadt és hamarosan legyőzte őket. Heister hamarosan visszafordult és általános támadást rendelt el. A kuruc mezei lovasok magukkal rántották a reguláris lovasokat is, csak a gyalogság tartott ki, ez azonban már nem segített. A csapatai mellett fel-le vágató Rákóczi lovával elbukott és megsérült. Albán testőrsége kimentette, de a csapatok közt elterjedt a hír, hogy a fejedelem elesett, amit sokan úgy vettek, hogy meghalt. Ezzel általános menekülésbe kezdett a kuruc hadsereg, a csata elveszett. A kurucoknak 2500 halottjuk volt és 400-an kerültek hadifogságba, a császáriak 160 embert veszítettek. Lásd: Ugyanaz, 390. oldal

⁴⁹ Ugyanott

⁵⁰ Az idézett Ottlyk mű, 109-110. oldal

⁵¹ Bezerédit 1708. december 19-én Sárospatakon (Bottka Ádám szintén áruoló alezreddessal együtt), Ocskayt 1710. január 3-án, Érsekújvárott.

A felkelés hanyatlása – a romhányi csata

Ottlyk is úgy látta, elérkezett az idő Rákóczi pártjának elhagyására. „Én, állallátván, hogy a jó Fejedelem Bercsényivel csak magok privatumát (saját érdekét) keresik, kerestem minden mesterségét ő Felsege gratiájára (hálájára) való kimenetelre (...) Pál fiammal Pálffi uram után elmentem, kit éppen csak Szerednénél érhettem, Munkács alá igyekeztvén német hadakkal. Ott szerednei táborán udvarolván ő Excjának, letettem ő Felsege hívségére a hitet, sátorában”. Folytatván, az író kihagyja Béri Balogh Ádám kölesdi (Tolna vm.) diadalát⁵², amely az év legnagyobb kuruc győzelme, bár Trencsént nem tudja meg nem történné tenni. Kis csúsztatással – mindez 1707-ben történt - ide tűzi be XI. Kelemen pápa kurucok általi⁵³ tájékoztatását a magyarországi helyzetről. A pápát egyébként nem sikerül megnyerni a szabadságharc ügyének. Pedig Svastics ki is emeli, hogy 1709. Kisasszony havának (augusztus) 17-én levelet írt az esztergomi érseknek⁵⁴, a szász herceg Keresztély Ágostnak⁵⁵, hogy a papságot ne hagyja Rákóczi pártján maradni, aki ezt tenné, átkozza ki. Ez Rákócziékat annyira megrémítette, hogy ezután a császárral mindenképpen keresték az egyezséget⁵⁶. Az 1708-as esztendő eseményei közül kimaradt a november 28. és december 18. között tartott sárospataki országgyűlés, amely a végig kitartó jobbágy származású katonáknak hajdúszabadságot ígért, illetve a katonáskodókat, vagy özvegyeiket mentesítette az adózás alól. Ez már csak egy kétségbeesett próbálkozás volt a kuruc haderő növelésére, és nem is lett sok fogantja. Sok, későbbi történeti összefoglaló műben nem is szerepel, a mai tankönyvekben azonban igen, ezért érdemes megemlíteni (ezt persze Svastics nem tudhatta). Mivel rögtön 1710. év végénél folytatja Svastics, a tárgyalások kezdetén, a kimaradt időszak eseményeit nem említi, így kihagyja az 1709-es év történéseit is: szeptember 11-én legyőzték a francia hadsereget Malplaquet-nál, miután az már csak védekezni tud, ezzel összefüggésben XIV. Lajos beszünteti a segélypénzek folyósítását Rákóczinak. A nándorfehérvári török pasához küldött Teleki Mihály és Pápai János sem tudta a Portát rávenni, hogy ismerje el

⁵² 1708. szeptember 2-án győzedelmeskedett Dietrich Heinrich Nehem császári tábornok 4000 embere felett. A császáriak vesztesége 2000 halott és 300 hadifogoly. A győzelem megakadályozta, hogy a Dunántúlt elfoglalják a császáriak. Lásd: M.h., 391. oldal

⁵³ A követ Brenner Domokos szepesi prépost

⁵⁴ Ez a levél is 1707-ben, szeptember 2-án kelt

⁵⁵ Keresztély Ágost (eredetileg Christian August von Sachsen-Zeitz) Móric szász herceg fia. Buda 1686-os ostromában már részt vett, majd hamarosan papi pályára lépett. Több egyházi hivatal viselése után I. József császár 1707. március 6-án kinevezte esztergomi érsekké, amely címet 1725-ig, haláláig viselt. 1714-ben VI. Károly császár őt és utódait az érseki székben birodalmi hercegi címmel ruházta fel, ettől fogva viselték az esztergomi érsekek a hercegprímás címet.

⁵⁶ Ezt 1707-ben még nem látjuk. Valószínűleg ez már valóban az 1709. évre vonatkozik, a Trencsényi csata utáni időkre. Például Tolnay Gábor, kuruc fogságban levő nádori ítélőmester fegyverszüneti tárgyalása az udvarral (eredménytelen).

Rákóczi Erdélyi Fejedelemségét, illetve, hogy az albánok között katonákat toborozhassanak a kurucok támogatására⁵⁷. Szeptember 27-én meghal Hatvanban Bottyán János, akivel a kurucok az egyik legtehetségesebb emberüket veszítették el. December 5-én pedig Esterházy Antal, a dunántúli hadak főparancsnoka végleg feladja a Dunántúlt és maradék csapataival a még kitartó, már több ostromot átélt Érsekújvárhoz vonul. A pestis is hihetetlenül sok áldozatot szed, és ez már a szabadságharc végéig így is marad.

Bottyán János

1710. január 22-én került sor a szabadságharc utolsó nagyobb összecsapására, a romhányi csatára. Rákóczi újra összegyűjtött egy nagyobb sereget, segítségére volt az 1709. november 26-án szolgálatába állt 4000 XII. Károly-párti lengyel zsoldos, Jozef Potocki vezetésével is⁵⁸. A győzelmet egy sokkal kisebb sereg felett a fegyelmezetlen hadnak nem sikerült kihasználni⁵⁹, de az elszigetelődött Érsekújvárral legalább újra helyreállt az

⁵⁷ Ehhez a követséghez kapcsolódó érdekesség egy kódolt levél, amely Bercsényi levelestárában lelhető fel (lásd: I. függelék). Beniczky Gáspár is többször említi naplójában, hogy Rákóczi „Clavises leveleket” (kulcsos levél) írt, például Kökényesdi Lászlónak.

⁵⁸ 1710. április 13-án felláznak és elmennek

⁵⁹ 12 000 kuruc állt szemben Damian von Sickingen altábornagy mindössze 1500 fős hadseregével. A csatában főleg a lengyel zsoldosok kitűnően harcoltak, a császáriak egy részét megadásra is kényszerítették, más részét egy mocsárba szorították. Már a fejedelem is azt hitte, hogy kezükben a győzelem, a csapatok is fosztogatni kezdtek, ekkor a mocsárból visszatérő császáriak szétzilálták őket, így vissza kellett vonulniuk. A kuruc veszteség 400 fő körül volt, a császáriak azonban csapataik mintegy felét elvesztették, ennek ellenére mindkét fél magáénak tartotta a győzelmet. Lásd: M.h., 393. oldal

összeköttetés⁶⁰. Beniczky Gáspár is megemlékezik meg erről naplójában. „Röviden, Isten eő Szent Felsege a mi Vitezinknek ötet kezében adta volt, mert kemény harczot állottak meg véle, - és sok derék Tisztje, s közönséges majd több ezer Dragonyossánál, feles Standára és Lova elveszett, s nyereségben nekünk esett; némely túl a Tiszán való Zászlók mindazonáltal megfordulván, másoknak is a szivét elvették, s az ellenségnek letörlésérül avocáltak (lebeszéltek magukat). Az ellenség részérül alig egy Regiment megmaradván, azok között is penig feles sebes, méglen a Testeket a harcz helyin megnézte: azután hamarsággal Vadkert felé proripiálta magát (elrohant). Nevezetes Tisztek az ellenség részérül vesztenek el (...) A mi részünkrül a gyalogság közzül majd harmadfél-százig, katona alig száz, Tisztek: három Vice-Colonellus (alezredes), egy brigadéros: Babocsay Ferencz”⁶¹. Ő természetesen a magyarok szemszögéből értékelte győzelemként a csatát, de az ő későbbi írásaiból is kiderül, hogy egyszerűen nem tettek semmit a csata után, hetekig egyhelyben táboroztak.

A felkelés vége – a béketárgyalások

Az író a béketárgyalásoknak sok lapot szentel, ez tölti ki az egész szabadságharcról szóló rész mintegy egynegyedét. Néhol meglehetősen zavaros, amit ír, ezt próbáljuk tisztázni.

A felkelők közül egyre többen keresték a megegyezést a császárral, József ezt kihasználta és a siker érdekében egy magyart, Pálffy János horvát bánt tette meg a magyarországi hadak főparancsnokának és megbízta a magyarokkal „egyesség kitsinálására”⁶². Svastics ezt a két dolgot egybeveszi, pedig több hónapnyi eltérés van a kettő között, ami alatt jelentős események történtek. Míg a főparancsnoki kinevezés 1710. szeptember 26-án történik meg, addig csak ez év december 22-én ruházza fel a császár teljhatalommal a Károlyival való – már megindult - tárgyalások lefolytatására.

Károlyi – és emlékiratai alapján Rákóczi is – tudta már, hogy a felkelésből nem sok jó sülnhet ki. 1710 végére a Felvidék nagy része is elveszett, csak Munkács, Kassa és Ungvár volt a felkelők kezén, akik északkeletre szorultak vissza. A kuruc haderő is borzalmas állapotban volt: pestis, éhínség tizedelte és zsoldot sem kapott már. A külföldi hatalmak segítségére sem lehetett már számítani, a tárgyalások sem vezettek eredményre: 1710 novemberében éppen Bercsényi főgenerális ment Lengyelországba tárgyalni II. Ágost királlyal és Péter cárral katonai segítségnyújtás ügyében. A spanyol örökösödési háború, amely lehetőséget nyújtott a felkelésre, is lezáródni készült: már 1710 márciusa óta Geertruidenbergben, Hollandiában

⁶⁰ A vár ez év szeptember 24-én kapitulál Pálffy János előtt.

⁶¹ B.G. naplója, 230. oldal

⁶² Idézett Svastics mű., 184. oldal

folynak a béketárgyalások a felek között. Pálffy sem lehet azonban teljesen biztos a dolgában. November 11-én kelt, Haditanácsnak írt levele szerint a már létszámfölényben lévő (45 ezer fős) magyarországi császári hadsereg állapota kétségbeejtő; ugyanolyan gondok gyötrik, mint a kurucokat.

Pálffy János

Pálffy ezért magánlevelet küldött Károlyi Sándor tábornagynak november 14-én, amelyben közvetlen tárgyalást ajánlott neki a békéről. Károlyi bemutatta a levelet Rákóczinak Munkácson, aki engedélyezte rá a választ időhúzás céljából. Pálffy december 17-én válaszol Károlyi levelére, és a levelezésben közvetítő szerepet vállalt Komáromi Csipkés György debreceni főbíróval szóban közli, hogy szerinte mik a tárgyalási alapok⁶³. December 26-i válaszában, amint Rákóczival megbeszélte, a tábornagy udvarias, de elutasító. A Svastics által említett fegyverszünetet 1711. január 13-án kötik meg nyolc napra, majd 30-ig meghosszabbítják. A vajai, Rákóczi és Pálffy közötti tárgyaláson ezt február 15-ig meghosszabbítják. Pálffy a fejedelem értésére adta, hogy jobb most megbékélni, minthogy fegyverrel győzzék le a felkelést és akkor az egész országot megfosztják a szabadságától. Valószínűleg elmondta neki újra a december 17-én Csipkessel szóban közölt tárgyalási alapot, ezen felül az ellenállási záradékról és a szabad királyválasztásról való lemondást kérte. Rákóczi hajlandó tárgyalni, de egyedül nem tehet semmit, a szenátussal egyetértésben kell döntenie, ezen kívül Bercsényi is szenvedélyes leveleiben ellenkező irányban hat a fejedelemre és a lehetőség az orosz beavatkozásra is a harc folytatására sarkallja.

⁶³ Ezek: Rákóczi lemondása az Erdélyi Fejedelemségről; a tárgyalások ne országgyűlésen folyjanak; Rákóczi levélben kérjen a királytól bocsánatot

A február 12-15-i, az ugcsoi Salánkon tartott gyűlésen a rendek a harc folytatása mellett szállnak síkra, illetve tárgyalásokat csak a nagyszombati pontok alapján hajlandóak folytatni. Rákóczi is, leginkább Bercsényi hatására, emellett volt, pedig azt még a felkelők legerősebb időszakában sem fogadták el Bécsben, így ez a felvetés teljesen abszurd volt. A következő, tél utáni gyűlést Husztra teszi, ő maga addig Bercsényi rábeszélésére Lengyelországba megy. Amíg távol van, megbízza Károlyit időhúzó tárgyalások folytatására. A fejedelem Vereckénél 1711. április 21-én átlépi a magyar határt és többé nem is tér vissza.

Károlyi Sándor

Pálffy „Károlyi Sándort magához édesitvén”⁶⁴, március közepén Debrecenben megegyezett vele és a pár fős küldöttséggel a lefolytatott tárgyaláson. Sőt, Svastics nem írja, de Károlyi titkon hűségesküt is tett a császárra. Károlyi ezután, életével játszva, személyesen vitte a megállapodás pontjait Rákóczihoz a lengyelországi Strjibe. Ezek a pontok a következők: fegyverletétel négy héten belül, a várak átadása, a hadsereg feloszlata; a császár cserében megígéri az ország törvényeinek megtartását. Rákóczi nem volt hajlandó aláírni, Svastics ezt is Bercsényi számlájára írja, aki azt mondta neki, hogy a császár most sem tartja be ígéretét és tömlöcbe fogja vetni. Érdekes, hogy a fejedelem mennyire a főgenerális befolyása alatt állt. Ez már Beniczky Gáspár naplójából is kitűnik, aki Rákóczi minden cselekedetét pontosan lejegyezte. Eszerint nagyon bensőséges volt kapcsolatuk, ha Bercsényi távol volt, Rákóczinak fájt a hiánya. Végül Pálffynak megüzente, hogy a pontokról a huszti gyűlésen fognak tárgyalni.

⁶⁴ Idézett Svastics mű., 187. oldal

A labanc tábornagy nem örült ennek, ugyanis „tartván a dolognak rossz kimenetelétől, ha a Gyűlés lármái közzé vitetődne az.”⁶⁵ Ezért úgy döntött, hogy Károlyit ráveszi, mint az országban tartózkodó legmagasabb rangú a kurucok között, hívja össze a főembereket, hogy minél hamarabb dönthessenek a békéről. Károlyi Nagykárolyba hívta össze az embereket, akik közül a kevés kiválasztott Szatmárba ment és ott Pálffyval 1711. Szent György havának (április) 29-én megegyeztek az I. József által ajánlott pontokon (a tisztikar már 25-én letette az esküt a császárra). Azonban azt már csak Eleonóra régenscsászárné tudta aláírni és a Spanyolországban lévő Károly, József öccse, a következő uralkodó is levelében elfogadta. Azt, hogy József április 17-én himlőben meghalt, a tárgyalók közül csak Pálffy és Károlyi tudta és titokban is tartotta addig, ameddig Károly herceg meg nem érkezik. Különben még tovább elhúzódhattak volna a tárgyalások. Svastics itt kiemeli, hogy külső hatalmak kezessége nélkül jött létre az egyesség, tehát a nagyszombati pontok közül ez sem teljesülhetett.

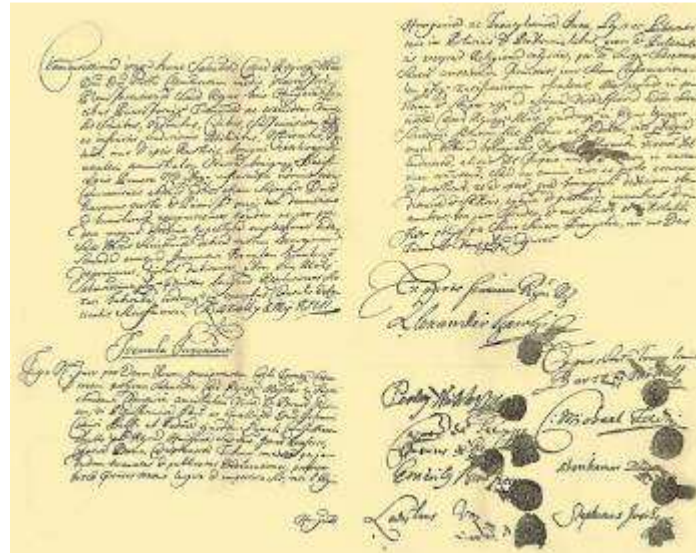
A szatmári béke

Végül a szövetkezett rendek és a király képviselői következő nap, április 30-án írták alá a szatmári békét. Rákóczinak, ha, Svastics szerint 15 napon belül, igazából három héten belül - nyomós ok esetén hosszabb időt is kaphat – leteszi a hűségesküt a királyra, kegyelemben részesül, ezen felül visszakapja birtokait, – egyedül váraiba kell beengednie német őrséget, hogy elejét vegyék egy újabb felkelésnek – javait, méltóságát. Két fiát, Józsefet és Györgyöt is visszaengednék hozzá, akiket pár évvel azelőtt vittek a császári udvarba. Minden más nemesre ugyanez vonatkozik, általános kegyelem lép életbe. A magyarországi egyházi, polgári és katonai méltóságokra is magyarokat fognak emelni. Magyarország, Erdély és a kiváltságolt területek jogait, szabadságait megtartják, a rendek ígéretet kaptak gondjaik megoldására a következő országgyűlésen. Svastics nem írja, pedig lényeges és így is történt, hogy a béke akkor is életbe lép, ha Rákóczi nem tér haza, vagy esküjét megtagadja.

A következő nap, Pütkös havának (május) 1-én, a Pálffy által rendelt módon, a Szatmár vármegyei majtényi síkon a kuruc csapatok – mintegy 12 ezren - leteszik a fegyvert és a konföderált rendekkel együtt, Károlyi vezetésével felesküdnének (a halott) József császárra és, ahogy Svastics kiemeli, annak örökösére is. Pálffy ezzel két dolgot akart jelezni: egyrészt, ezzel oldotta meg, hogy továbbra sem kelljen József halálát elárulni, de Károlyra így is felesküdjének, másrészt jelezte, hogy az új királyt már nem kell a magyar rendekkel

⁶⁵ Idézett Svastics mű., 188. oldal

elfogadtatni, azt már a József-re való esküjükbe belefoglalták. A békét május 20-án Eleonóra régenskirályné is ratifikálja, majd pontosan két hónap múlva ugyanezt teszi III. Károly is Barcelonában.

A szatmári béke irata az aláírásokkal

A béke okmányát az aláírásokkal megküldték Rákóczinak, barátainak egyéb leveleivel, akik bíztatták arra, hogy fogadja azt el, térjen haza és akkor kegyelemben fog részesülni. Rákóczi azonban, Bercsényi és egyéb tanácsosainak hatására nem fogadta el az okmányt, hanem XIV. Lajos ajánlatát elfogadva, előbb 1713. elején Franciaországba, majd 1717-ben Törökországba távozott, ahol 1735-ben hunyt el és Rodostóban temették el.

Pálffy a magyarokkal letette a fegyvert és hazaküldte őket. Svastics hangsúlyozza, hogy mindkét oldalon harcoltak, összesen majd ötvenezren. Rákóczi megmaradt gyalogsága kitűnt közülük, ezért csodálkoztak, hogy a katonai vezetők miért nem tudtak győzedelmeskedni a császár kevesebb katonája felett. Pálffy félt egy újabb felkeléstől, ha a császár halála kitudódna, ezért a magyar csapatokat nem hagyta egyben, hanem aki szerette volna, azt a császári seregbe sorozták, aki pedig nem, azt hazaengedték. Végül az író kifejezi afeletti sajnálatát, hogy a császár, aki egész uralkodása alatt a béke létrehozásán fáradozott, ezt pár nap híján már nem érthette meg. Ezzel zárja a szabadságharcról szóló részt és egyben a könyve második szakaszát, amely „A Kurutz világról, s a Magyaroknak a Törökkel volt, és hat Királyjai, úgymint: II, III, IV, Ferdinánd; I Leopold, és I József alatt történt egyéb nevezetes dolgairól”⁶⁶ szöveg. az író tehát jelzi, hogy a szabadságharc bukása egyben egy korszak végét is jelentette.

⁶⁶ Idézett Svastics mű, 85. oldal

IV. Utószó – II. Rákóczi Ferenc próbálkozásai a háború újraindítására

Rákóczi, a béke pontjainak konföderációs rendek általi elfogadása előtt egy héttel, április 18-án kiáltványban fordult a még harcolókhöz Kukizowból, éppen lengyelországi tartózkodási helyéről. Ebben mindenkit a harc folytatására szólít fel. Továbbá hangoztatja, hogy az udvar által kínált kegyelem megtartására nincs semmi biztosíték. „Igenis a jó békesség vége minden háborúnak, s ez juttathat egyedül confoederalionalis célunkra. Ha azért azon jó, s igaz békességre ma juthatunk, holnapra halasztani nem kívánjuk, sem javalljuk. De ilyenre – épen nem állhatunk, mert ez nem békesség, hanem fegyver által való meggyőztetés; melyet a nemes vér mint halálnál is nehezebb dolgot nem szenvedhet.”⁶⁷ Ez nem hatott a már kifáradt, éhező, pestis által tizedelt hadakra, sem a háborúba belefáradt rendekre. Emlékirataiban ezt írja a majtényi fegyverletételről: "Sohasem tulajdonítottam ezt az eseményt a nemzet könnyelműségének, hűtlenségének vagy talán személyemtől való megcsömörlésének, hiszen mindig nagyon érezhető jelét adta ragaszkodásának. A vezérlő tábornokok, a szenátorok és minden jelentősebb ember követett engem Lengyelországba. Valamennyi erdélyi tanácsosom összegyűlt a határon, hogy ugyanezt tegye, csak a legszükségesebbet kérték tőlem. De mindnek megmondtam szeretettel és őszinteséggel, hogy nem ígérhetem meg nekik azt, amiről magam sem vagyok biztosítva. Sohasem felejttem el a fájdalmat, amellyel engem elhagytak." Augusztusban sok korábbi embere haza is tér, ő nem tartóztatja őket, de nem követi példájukat. Ahogyan Marczali Henrik írja: „Ha itthon marad, jólétnek örvendhet, ha száműzésbe megy, örökre biztos nevének dicsősége.”⁶⁸

Már a fegyverletétel után, május 12-én találkozik Péter cárral Jaworówban, Galíciában, aki ekkor még biztatja őt. Támogatja Rákóczit a lengyel trón megszerzésében, ahonnan újrakezdhetné a harcot orosz segítséggel. Eközben júniusban de Torcy márki, a francia külügyminiszter tudatja Kökényesdi Lászlóval, hogy XIV. Lajos többet nem támogatja Rákóczit. Pár nap múlva, június 24-én az utolsó magyarországi, még kuruc kézen levő erősség, Munkács is megadja magát Pálffyknak és leteszi a hűségesküt. Július 8-ával végül teljesen szertefoszlik a harc gyors újrakezdésének reménye, ekkor szenved ugyanis vereséget az orosz hadsereg a törököktől a Prut melletti csatában. A cárnak már nagyobb gondja is akad, mint Rákóczi támogatása és ezt augusztus 21-i találkozásukon, Dzidzilowban közli is vele. Rákóczi azonban nem tekinti még lezártnak a háborút, ezért kíséretével előbb novemberben Danckába⁶⁹ költözik, majd 1712 novemberében Angliába ment, de Anna

⁶⁷ In: Marczali Henrik: Nagy képes világtörténet, IX. kötet/II./IX.

⁶⁸ Ugyanott

⁶⁹ A mai Gdansk magyar neve

királynő nem fogadta be, mert a bécsiek tiltakoztak, ezért végül 1713. január 13-án a franciaországi Dieppe-ben partra szállt.

Ez idő alatt Magyarországon III. Károly országgyűlést hívott egybe, amelyben megadja a rendeknek azt, ami nekik a függetlenségnél is fontosabb: rendi jogaik tiszteletben tartását. Cserébe ők Rákóczit és bujdosótársait hazaárulóvá nyilvánítják és jószágaikat lefoglalják, továbbá a kuruc országgyűlések döntéseit semmisnek nyilvánítják. 1711 őszén megtörténik az első kísérlet a szabadságharc újraindítására: Jávorka Ádám kuruc hadnagy szervezkedésének azonban nem lett eredménye, ráadásul őt magát el is fogták.

Rákóczi rodostói lakhelyének belseje

Rákóczi a francia udvarban nagy kegyben volt, de azon kérését, hogy Magyarországot vegyék bele az örökösödési háború lezárását biztosító utrechti és rastatti békékbe, nem vették figyelembe. Ő csak ezekkel a békékkal tekintette lezártnak a szabadságharcot. Később többen, például Szalay László is átvette tőle ezt az értelmezést. A napkirály 1715-ös halála után megváltozott a helyzete, nem érezte jól magát, ezért kapva kapott az alkalmon, amikor III. Ahmed szultán felkérte, hogy az Ausztria elleni háború miatt szervezzen újabb felkelést az országban, ehhez katonai és pénzbeli támogatást is nyújt. A törököknek ugyanis valamivel ellensúlyozni kellett a technikai elmaradottságukat a modern osztrák haderő ellen, akikkel szemben már korábban, Péterváradnál elszenvedték az első nagy vereséget.

Rákócziék október 10-én Gallipolinál szálltak partra. A szervezkedés nem volt sikeres, a törökök újabb vereségei sem javítottak a helyzeten. A magyarországra betörő csapataikban voltak egykori kurucok, de a népet fellázítani nem tudták. Esterházy Antal Erdélybe tört be tatárokkal, de a hadak dúlása miatt őt is ellenségesen fogadták. Ez volt az ún. utolsó tatárjárás.

Nándorfehérvár eleste után a szultán már csak a Balkán elvesztét akarta megakadályozni, ezért a kuruc hadak felszerelésével nem foglalkozott. Az 1718. július 21-én megkötött pozsareváci békében a törökök csak újabb területeket veszítettek, de a szultán a bujdosókat az osztrák követelés ellenére sem volt hajlandó kiadni, mondván, ilyen becstelenségre nem vetemedhet, de ezután lakhelyül nem a fővárost, hanem Rodostót, a Márvány-tenger partján fekvő kisvárost jelölte ki nekik.

Az utolsó reménység a magyarországi visszatérésre 1733-ban, a lengyel örökösödési háború kirobbanásakor csillant fel, azonban végül ebből sem lett hadi vállalkozás. A bujdosók is egyre kevesebben voltak már. Végül a fejedelem 1735. április 8-án hunyt el Rodostóban. Szívét a Párizstól délre fekvő Yerres temetőjében, többi belső szervét a rodostói görög templomban, testét Konstantinápolyban, a Szent Benedek templomban temették el édesanyja, Zrínyi Ilona mellé. Hamvait végül 1906-ban hazaszállították és a kassai Szent Erzsébet templomban helyezték végső nyugalomra. Az utolsó rodostói bujdosó, aki még Rákóczi mellett harcolt, az 1799-ben százhusz éves korában elhunyt Horváth István volt.

Bár szándéka közvetlenül elbukott, közvetve mégis valóra vált, mert a szatmári béke kedvező feltételeket biztosított ahhoz, hogy az országban a rendi dualizmus rendszere fennmaradhasson és az ország így viszonylagos függetlenségét megőrizhesse a birodalmon belül. Ettől függetlenül máig erősen él emléke az emberekben, a nemzet egyik legnagyobb hőseként tekintenek rá. Ezt a rengeteg, róla készült irodalmi, művészeti alkotás ugyanúgy mutatja, mint a sok köztér, intézmény, amit róla neveztek el, illetve a tárgyi emlékek.

Függelék

I. Bercsényi Miklós 1710. február 3-án, Homonnán kelt, Pápai Jánosnak írt levél titkosírással készült részlete, a megfejtéssel együtt:⁷⁰

Még frissebb levele jött ezekkel Pápai Gáspárnak (Nándor-Fejérvárból,) kit 16. datál praesentis, körül szükségesnek látom Kegyelmedet tudósitanom, még az többit megfordítják, minthogy nem hiszem, több szóval is írhasson Horváth Ferencz (portai residens) többet; mert ez azt írja:

Megérkezvén a szerdárunk az portáról, úgy: minthogy
még h ne m re so l vá l ta az
273. 159. 149. 54. 109. 274. 75. 119. 245. 302. 115. 111.
Fényes Porta fe l bo n ta ní az bí ke s
257. 122. 119. 151. 304. 115. 64. 111. 131. 133. 80.
s ge t az Római Császár ra l: ne m ad
65. 192. 79. 111. 17. 264. 302., azért 54. 109. 21.
ha da t. bo n ta
252. 191. 309. Mindazonáltal azt mondja: ha 151. 100. 115.
ná, s e m pé u z é rt,
44. 80. 179. 303. 204. 304. 60. 179. 322. hanem mindazon
vá ro k é rt, ki ke t bí rt;
245. 294. 129. 179. 10. 143. 133. 79. 141. 322. de tovább is
ta r ty a ha rá t es á gá l,
115. 89. 30. 219. 121. 264. 79. 29. 219. 182. 309. s mind
mu ni ti ó és az ar nó t
14. 64. 135. 99. 82. 111. 81. 74. 79. iránt érkezett intima-
c o n ní ve ál lyo n;
tiója, hogy 199. 99. 304. 64. 255. 51. 40. 100. tett azért kér-
ka pu, me r re gy ü he t
dést: mivel nincs 123. 234. 273. 89. 274. 39. 70. 262. 79.
az ar nó t? Moldvá ra
111. 81. 24. 309. Igen jól felelt Pápai: s mivel most 214. 264.
me gy az ha d,
mindeufelől 273. 39. 111. 252. 189. mintha csak mellőlök
el sz ű k né k O mé r Erdély
32. 29. 59. 129. 54. 129. 99. 273. 89.*) vagy más. 107. vagy
Má ra ma ro s fe lé.
263. 264. 263. 294. 80. 122. 213. S azt írja, hogy igen tetszett
a szerdárnak: V Allaha, jó lesz! s mindjárt póstút küldött az
iránt a portára. Változását is írja a tünösvári basának, de még
nem tudja, ki succedál?

⁷⁰ II. Rákóczi Ferencz levéltára, VIII. kötet; Székesi gróf Bercsényi Miklós leveleskönyvei, 178. oldal; szerkesztő: Thaly Kálmán

Felhasznált források:

- Csétsényi Svastics Ignác: Magyarok históriája, III. kötet (Pozsony, 1805.)
- Thaly Kálmán: Rákóczi tár, I. kötet (Pest, 1866.)
- Thaly Kálmán: Magyar történelmi emlékek, XXVII. kötet; Történelmi naplók 1663-1719. (Budapest, 1875.)
- Thaly Kálmán: II. Rákóczi Ferencz levéltára, VIII. kötet; Székesi gróf Bercsényi Miklós leveleskönyvei 1705-1711 (A M. T. Akadémia Könyvkiadó-Hivatala, Budapest, 1882.)
- Dr. Márki Sándor: II. Rákóczi Ferencz (1676-1735) (Az Athenaeum R.-Társulat Könyvnyomdája, Budapest, 1907.)
- Bánlaky József: A magyar nemzet hadtörténete, XVIII. kötet (Grill Károly Könyvkiadó vállalata, Budapest, 1940.)
- Engel Pál, Tóth István: Magyarország történeti kronológiája, II. kötet 1526-1848 (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.)
- Liptai Ervin: Magyarország hadtörténete, I. kötet (Zrínyi Katonai Kiadó, 1985.)
- Marczali Henrik: Nagy képes világtörténet, IX. kötet (Babits Kiadó, Budapest, 2001.)
- R. Várkonyi Ágnes, Kis Domokos Dániel: A Rákóczi szabadságharc (Osiris Kiadó, Budapest, 2004.)
- Jeremy Black: Hetven döntő csata az ókortól napjainkig (Athenaeum 2000 Kiadó, 2006, Budapest)
- Magyar Katolikus Lexikon. Szerkesztő: Dr. Diós István, Viczián János (Szent István Társulat, 2007.)
- Nógrády Árpád, Pálffy Géza, Velkey Ferenc: Magyar uralkodók (Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen, 2007.)
- Sonya Newland: Császárok, királyok és királynők. Európa uralkodóházai 1600-tól napjainkig (Kossuth Kiadó, 2008.)